

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ Ξ ΞΥΝΕΚΔΗΜΟΣ

ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΥΠΟ

ΛΟΓΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΞΥΝΤΑ ΞΞΟΜΕΝΟΝ

Έτος Α'. Φυλλάδιον ΙΑ' μηνός Μαΐου και Ίουνίου.

Λ Ο Γ Ο Σ

Έκφωνηθείς εν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν τὴν εἰκοστὴν Μαΐου 1849, κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς καθιδρύσεως αὐτοῦ ἑορτῆν και τῶν τοῦ ἀκαδημαικοῦ μεγάρου ἐγκαινίων ὑπὸ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΑΝΟΥΣΟΥ καθηγητοῦ τῆς ιστορίας.

Έντιμοτάτῃ ἀμήγυρι,

Ἄπαν ἀξιότιμοι καθηγηταί,

Περισπούδαστοι και καλοὶ κάγαθοι ἀκαδημαικοὶ συμπολίται.

Φαιδρὰ πάλιν ἀναλάμπει σήμερον ἡ ἐπέτειος τοῦ Πανεπιστημίου ἡμῶν ἡμέρα. Δωδεκαετηρίς συνεπληρώθη ἀπὸ τῆς καθιδρύσεως τοῦ ἀνωτάτου τούτου τοῦ Πανελληνίου παιδευτηρίου, και δέκατον τρίτον ἤδη συνερχόμενοι ἑορτάζομεν τὴν ἀκαδημαϊκὴν ταύτην ἑορτῆν. Μετὰ χαρᾶς στρέφομεν τὰ βλέμματα ἡμῶν ὀπίσω πρὸς τὴν ὁδόν, τὴν ὅποιαν ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ διηνύσαμεν· ἀλλ' εἰς τὰ ὀπίσω δὲν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν χωρὶς πρὸ πάντων νὰ ἀτενίσωμεν και ἄνω πρὸς τὸν ὕψιστον πάντων τῶν ἀγαθῶν δοτῆρα, θερμὰς ἀναπέμποντες εὐχαριστίας, ὅτι εὐδόκησε νὰ εἰσακούσῃ τὰς περὶ εὐδοώσεως τοῦ οἴκου τούτου εὐχὰς ἡμῶν και δεήσεις. Ἄμα τοῦ γενναϊόφρονος θεμελιωτοῦ και προστάτου τοῦ σεμνοῦ τούτου καθιδρύματος ἠκούσθη ὁ περὶ συστάσεως ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου βασιλικὸς λόγος, και εὐθὺς πάντες ἐπευφήμησαν ὁμοφώνως εἰς τὸ μέγιστον τοῦτο μετὰ τὴν τῆς ἐλευθερίας ἀνάκτησιν εὐτύχημα· οἱ δὲ ἀπανταχοῦ Ἕλληνες ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συνδράμωσι γενναίως εἰς τὴν ἀνέγερσιν οἰκοδομήματος ἀξιοπρεποῦς πρὸς ἐνοίκησιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, αὐθρομήτως πρὸς τοῦτο και μὲ ὄντως ἑλληνικὴν φιλομουσίαν ψηφισα-

μένης καὶ τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους χορηγίαν ἀξιόλογον. Καὶ ἦδη ἡ μὲν μίξα τοῦ περικαλλοῦς τούτου ναοῦ πτέρυξ μετὰ τοῦ προπυλαίου, τῶν στοῶν, τῶν ἀκροατηρίων, τῶν βιβλιοθηκῶν ἕσταται πρὸ ἐτῶν τετελεσμένη, καὶ ἐν αὐτῇ ἡ πρὸς τὰς μαθήσεις ὀργῶσα ἑλληνικὴ νεότης, πανταχόθεν προσφοιτῶσα, διδάσκεται ὑπὸ σοφῶν καὶ ἄξιων καθηγητῶν πᾶσαν ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ χρήσιμον ἐπιστήμην καὶ μάθησιν· διαχύνεται δ' ἀπ' αὐτῆς, ὡς ἀπὸ κοινῆς ἐστίας, ἐπὶ πᾶν τὸ ἑλληνικὸν γένος τὸ φῶς τῆς παιδείας· εὐτυχῶς δὲ διὰ τοῦ ζήλου τῶν φιλομουσῶν προβαίνει καὶ τῆς ἐτέρας πτέρυγος ἡ τελείωσις, καὶ σήμερον ἀγαθὴ τύχη ἐγκαινίζομεν τὸ εἰς ἐν τὸ ὄλον οἰκοδόμημα συνάπτον μεγαλοπρεπὲς τοῦτο μέγαρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, ὡς ἀπὸ ὑψηλῆς καὶ περιφανοῦς θυμέλης, θέλει ἡγεῖ εἰς τὸ μέλλον πρὸς ἅπαν τὸ Πανελλήνιον ἡ γλυκαία τῶν ἑλληνίδων Μουσῶν φωνή. Μέλλων δ' ἐγὼ κατὰ πρόσκλησιν τῆς ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου νὰ ἐκφωνήσω τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην συνήθη πανηγυρικὸν λόγον, ἐνόμισα ὅτι ἐκπληρῶ εὐσεβοῦς εὐγνωμοσύνης καθήκον (1), καὶ ἀκρόαμα εἰς τὴν παρούσαν σεμνὴν ὀμήγουριν προσφέρω ὄχι ἀτερπὲς καὶ πρέπον εἰς τὴν περίστασιν, ἐὰν λαμβάνων τὸ θέμα τοῦ λόγου ἀπ' αὐτῆς τῆς πόλεως, ἐν ἣ ζῶμεν (2), φιλοτίμως ἐργαζόμενοι καθ' ὃν ἐλάχομεν προορισμὸν, καὶ πρὸς ἣν συνάπτουσιν ἡμᾶς δεσμοὶ ἱεροὶ, λαλήσω σήμερον ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου περὶ τῶν ἐξόχων παντοδαπῶν τῆς παιδείας ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων ἡ τῶν Ἀθηνῶν πόλις ἔγινε πρόξενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἅπασαν.

Δύο ὑπῆρξαν αἱ ὁδοὶ, ἐφ' ὧν ἀνεφάνησαν τὰ αἰτίδια τῆς πνευματικῆς τῶν ἐθνῶν ζωῆς στοιχεῖα, καὶ ἐνέπλησαν αὐτῶν τὴν οὐσίαν· ἡ μὲν ἔφερεν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πρὸς τοὺς πολλοὺς κάτω, ἡ δὲ ἔλαβε τὴν τάσιν αὐτῆς ἄνω ἀπὸ τῶν πολλῶν πρὸς τὸν ἕνα. Δύο πόλεις τῆς οἰκουμένης μᾶς παριστάνει ἡ ἱστορία, ἐξ ὧν αἱ κινήσεις αὐταὶ

(1) » Νόμος ἐστὶ τοῖς Ἕλλησι παλαιὸς τροφεὺς χάριν ἐκτίθειν ἅπασαν, ὅση δυνατὴ· οὗς τινὰς δ' ἂν τροφᾶς προτέρους ὑμῶν ἄγοι τις, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δοκῶν γε δήπως εἰς Ἑλλήνας τελεῖν, οὐ ῥᾶδιον εὐρεῖν, ὡς γέ μοι φαίνεται· μάλιστα μὲν γὰρ καὶ τῆς νεομισμένης ταυτησὶ τροφῆς, καὶ κοινῆς ὑμᾶς εὐθὺς ἂν εὐροι τις ἐπώνυμος καὶ ποριστὴς, σκοπῶν ἐξ ἀρχῆς. . . οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ὡς ἀληθῶς καθαρᾶς καὶ διαφερόντως ἀνθρώπου, τῆς ἐν μαθήμασι καὶ λόγοις, τίς οὕτως ἐξω τυτίων ἐστίν, ὡστ' ἀγνοεῖν παρ' ὑμῶν οὐσαν ἅπασι τὴν ἀρχήν; Ἰστορ. Παναθην. σελ. 150.

(2) » Εὐρήσομεν γὰρ (τὴν πόλιν) οὐ μόνον τῶν πρὸς τὸν πόλεμον κινδύνων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς, ἐν ἣ κατοικοῦμεν, καὶ μεθ' ἧς πολιτευόμεθα, καὶ δι' ἣν ζῆν δυνάμεθα, σχεδὸν ἀπάσης αἰτίαν οὐσαν». Ἰσοκρ. Παναθην. 4.

ἡ μὲν θείου, ἡ δὲ ἀνθρωπίνου εἶδους, ἐχώρησαν ἐναργῶς εἰς τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως οὐσίαν· ἡ μὲν εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ· ἡ δὲ, αἱ Ἀθῆναι. Ἡ Ἱερουσαλήμ εἶναι ἡ μητρόπολις τῶν τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύψεων. Εἰς αὐτὴν τὸ αἰώνιως ἐν, ἐξ οὗ πηγάζει, καὶ πρὸς ὃ τείνει πᾶσα πνευματικὴ ζωὴ, κατῆλθε μὲ οἰκτιρμοῦ ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλπίζουσαν καὶ ποθοῦσαν ἀνθρωπότητα· ἐκεῖ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τοῦ θείου φωτός, τοῦ ὁποίου τὰς ἀκτῖνας ἐπίζητεῖ τῆς ἀνθρωπότητος ὁ βλαστός. Οὐδεμία πόλις διαφιλονεικεῖ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τὰ πρεσβεία ταῦτα. Ἀλλ' εἰς ποίαν ἄλλην πόλιν τῆς οἰκουμένης προσῆκει δικαιοτέρον ἢ ἐπιωνυμία τῆς μητροπόλεως τῆς παιδείας, παρὰ εἰς ταῦτα τὰς αἰ κλεινὰς Ἀθῆνας; (3) Ποία ἄλλη πόλις ἐδήλωσε διὰ τῶν ἔργων αὐτῆς τρανώτερον τὸν ὅποιον ἔλαχε προορισμὸν τοῦ νὰ κατασταθῇ ναὸς καὶ ταμενίσμα, ἐν ᾧ ἡ ἀνθρώπινος σοφία καὶ ἐπιστήμη, παρακολουθοῦσα πιστῶς τὴν κινουσαν αὐτὴν θειοτέραν ὁρμήν, προσπελάζει εἰς τὴν γνῶσιν καὶ δημιουργοῦν δυνάμιν τῆς οὐρανόου σοφίας; Εἰς ταύτην τὴν κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὴν πόλιν ἀνεπτύχθησαν κατὰ πρῶτον ἐπὶ τὸ τελειότερον αἱ πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις· εἰς αὐτὴν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐδημιούργησε τὰ λαμπρότατα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀρχέτυπα, αἰτίδια τῆς τελειότητος παραδείγματα. Εἰς ποῖον ἔθνος, ἢ εἰς ποῖον αἰῶνα ὑπῆρξε ποτε μεγαλοφυῆς νοῦς, μὴ ἐντραφεῖς καὶ αὐξηθεῖς εἰς τοὺς παμφόρους τῆς ἀθηναϊκῆς παιδείας λειμῶνας; Οἱ καλλιτέχναι ὄλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὄλων τῶν αἰῶνων σπουδάζουσιν ἐνδελεχῶς νὰ ἀναβῶσι πρὸς τὴν ἀνεφικτον τῆς ἀττικῆς τέχνης τελειότητα· οἱ ποιηταί, ἔχοντες αἰεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ κάλλιστα τῆς ἀθηναϊκῆς φαντασίας ἀρχέτυπα, ἀμιλλῶνται νὰ δώσωσιν εἰς τὰς ποιήσεις αὐτῶν τὴν ἀκήρατον τῶν πρωτοτύπων ἐκείνων ἀξίαν· οἱ ἱστορικοὶ εὐρίσκουσιν εἰς τὰς ἀττικὰς συγγραφὰς τὴν ἀληθινὴν τῆς τελειότητος στάθμην· οἱ φιλόσοφοι ἀντλοῦσι διηγετικῶς ἐκ τῆς ἀνάου πηγῆς τοῦ ἀττικοῦ τῶν ἰδεῶν θησαυροῦ.

Ἀλλὰ περὶ Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐπὶ σοφίᾳ αὐτῶν δόξης τίς, μὴ εὐμοιρήσας νοῦ ὑπερφυοῦς καὶ μαθητῆως εὐρυτάτης, δύναται πρεπόντως νὰ διαλάβῃ; (4) Ὅθεν ὄχι θαρροῦντες εἰς τὰς ἡμετέρας ἀσθενεῖς δυ-

(3) » Wenn die Aufklaerung des Volkes in Sachen, die zunaechst fuer dasselbe gehoeren, der Gegenstand einer politischen Einrichtung seyn darf, so ist Athen unstreitig die aufgeklaerteste Stadt in unserer bekannten Welt gewesen. Weder Paris, noch London, weder Rom, noch Babylon, noch weniger Memphis, Jerusalem, Peking und Bena. res werden ihr darueber den Rang anstreiten». Herder Ideen z. Ph. d. Gesch. 3. Th.

(4) » Οὐδέ με τοῦτο λέληθεν ὡς ἐργώδης ὁ λόγος, καὶ χαλεπὸς διενεγκεῖν καὶ

νάμεις, ἀλλ' εἰς ὀδηγούς δοκιμωτάτους ἐπόμενοι, καὶ εἰς τὰ ἴχνη αὐτῶν ἀσφαλῶς βαίνοντες (5), ἐπεχειρήσαμεν τὴν δι' ὀλίγων τινῶν χαρακτῆρων σκιαγραφίαν τοιαύτης σεμνῆς ὑποθέσεως.

Ἄν ᾖται ἀληθές, περὶ οὐ οὐδεὶς, ὡς νομίζομεν, ἀμφιβάλλει, ὅτι ὁ ἀνθρωπισμὸς, ὅποιοι ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐμπεριέχεται εἰς τὰ καθιστῶντα τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων κοσμιώτερον, ἡδύτερον καὶ χαριέστερον, ἐννοεῖται παρευθὺς ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παρασκευασθῆ εὐπρέπεια, τερπνότης καὶ κόσμος τοῦ βίου, εἰὰν πρότερον δὲν γίνῃ προμήθεια περὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων αὐτοῦ, καὶ πολλῶν καὶ ποικίλων χρεῶν.

Ἄς θέσωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους πελασγικούς χρόνους, καὶ ἄς ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὴν ἀρχαιότατην τοῦ ἀνθρώπινου γένους κατάστασιν. Ἰπάρχει τις τῶν χρεωδῶν πρόνοια, ὅπου οἱ ἀνθρώποι ζῶσιν ἐξ ἀρπαγῆς, ὅπου τὰ πρὸς θεραπείαν τῆς πείνης κτῶνται διὰ φόνων καὶ ἀμοιβαίων ληστεύσεων; ὅπου ὑπὸ τῆς ὀρμύτης τοῦ ψυχῆος καὶ τῆς ὀρμῆς τῶν θηρίων οἱ ἀνθρώποι μόνις διασώζουσιν ἑαυτοὺς, φερόμενοι καὶ αὐτοὶ θηρίων δίκην δεῦρο κάκεισε ὑπὸ τῆς πνοῆς καὶ τῆς καταγιγῆδος τῶν ἀντιμαχομένων παθῶν; ὁ τοιοῦτος βίος ἀπέχει τοσοῦτον ἀπὸ τοῦ νὰ λογίζηται ἀνθρώπινος, ὥστε οὐδὲ βιώσιμος πρέπει νὰ κριθῆ. Ὅτι δὲ τοιοῦτός τις ὑπῆρξεν ὁ ἀρχαιότατος τῶν Ἑλλήνων βίος, καὶ ὁ λόγος πείθει, καὶ οἱ συγγραφεῖς μαρτυροῦσιν (6). Ἀλλ' ἐκ τοῦ κλύδωνος τούτου καὶ σάλου τῆς ἀγριότητος, ἂν, ὡς δοξάζουσι, δὲν ἐξῆλθε πρώτη τῶν ἑλληνίδων χωρῶν ἡ Ἀττικὴ, πρωταίτατα ὅμως ἀνέκυψεν ἐκ τῆς βαρβαρότητος, πιστότατα διετήρησε τὰ εἰς αὐτὴν καταβληθέντα σπέρματα καταστάσεως βελτίονος, εὐτυχέστερον ἐξέθρεψε καὶ ἀνέπτυξεν αὐτά. Καὶ ἐπειδὴ εἰς μεταρρύθμισιν τοῦ βίου δὲν δύναται τι νὰ συντελέσῃ, ἐνόσφη οἱ ἀνθρώποι ζῶσι βίον ἐφήμερον, εἰς μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων διστωτάτος τύπου, θήρας χάριν πλανώμενοι, ἢ χαινόντες

τὰς ἐκδρομάς ὅποσας ἔχει· ἄς καὶ συνιδεῖν ἀπάσας καὶ διελέσθαι καθ' ἑκάστην καὶ πληρῶσαι διὰ τέλους, ἀδύνατον μὴ οὐ σὺν μεγάλῃ καὶ λαμπρῇ τῇ τύχῃ». Ἄριστ. αὐτ. σελ. 151.

(5) Ἐκτὸς τῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς σποράδην εὕρισκομένων διέλαβον περὶ τῆς ἐπί σοφίᾳ δόξης τῶν Ἀθηναίων μερικώτερον μὲν, ἀλλὰ παραδοκῶς μόνον καὶ συντόμως, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Αἴλιος Ἄριστέιδης· ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ ὄχι εὐάριθμοι. Μέγα μέρος τοῦ σχεδιάσματος τούτου χρεωστεῖται εἰς τὸν Κρεῦζερν. Ἐπροτιμήσαμεν μᾶλλον νὰ φανῶμεν ὀφειλέται πρὸς ἄλλους, παρὰ νὰ καλλίσωμεν ἀναξίως ἴσως τοῦ πράγματος, τοῦ τύπου καὶ τῆς περιστάσεως.

(6) « Κατ' ἀρχὰς ἀνθρώποι ᾤκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν, ἀπώλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων, διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ

πρὸς τὴν ἀλιεῖαν, ἀνάγκη νὰ τραπῶσι πρὸς ἐτέραν ὁδὸν, καὶ νὰ πεισθῶσιν οἱ πλάνητες καὶ νομάδες, ὅπως εἰς ἐν συνεληθόντες κατοικισθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Καὶ πλησιάζει μὲν πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν ὁ νομαδικὸς βίος, πολὺ δὲ πλέον συντελεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκεῖνον ἡ γεωργία· διότι, ἐξαίρουμένων τῶν δι' αὐτοφυῶν καρπῶν τοὺς οἰκητόρας αὐτῶν διατρεφουσῶν γαιῶν, τῶν ἐπιλοίπων ἢ φύσις εἶναι τοιαύτη, ὥστε οὐδεὶς ἐν αὐταῖς δύναται νὰ βιώσῃ ἐπὶ χρόνον τινὰ, εἰὰν δι' ἀρότου καὶ σπορᾶς τῶν ἀγρῶν δὲν γίνῃ τις περὶ τῶν εἰς τὸν βίον ἀναγκαίων προμήθεια. Τῆς γεωργίας δὲ εὐθεσίσης, οὐδ' ὁ λοιπὸς βίος εἰκὴ καὶ ἀσκόπως ἄγεται τε καὶ φέρεται καὶ ὁμοῦ μὲ τὴν σταθερὰν συνοικήσιν συναπτεται καὶ ὁ τοῦ γάμου δεσμὸς, καὶ λαμβάνεται φροντὶς περὶ τροφῆς καὶ ἀγωγῆς τῶν παιδῶν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, ὅσα ὁ οἰκιακὸς βίος ἔχει καὶ χρήσιμα καὶ εὐφρόσυνα. Τούτων τινὰ λέγεται ὅτι ἐδίδαξε τοὺς Ἀττικούς ὁ αὐτῶν βασιλευσας Κέκροψ. Οὗτος δὲ, εἴτε ὑπῆρξεν αὐθιγενῆς, ἢ ἐκλήθη διφυῆς (7), διότι ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Σαΐδος εἶχε διττὴν πατρίδα, ἢ καὶ διότι πρῶτος συνέζευξε τὸ ἄρρην καὶ θῆλυ εἰς γαμικὸν σύνδεσμον, πρέπει πάντως νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ ἐλεῆσας τὴν θηριώδη τοῦ λαοῦ κατάστασιν, καὶ ὑπόμνημα τῶν ἑαυτοῦ εὐεργετημάτων εἰς τοὺς μεταγενεστέρους καταλιπῶν. Πάτριον δὲ καὶ ἰθαγενὲς τῶν Ἀθηναίων μαρτυρεῖται τὸ τῆς γεωργίας εὐεργέτημα (8), τοῦ ὁποίου μείζον ἄλλο νὰ γίνῃ εἰς βαρβάρους λαοὺς εἶναι ἀδύνατον. Ὅχι μὲν πάτριον οὕτως, ὅτι ὁ πρῶτος εἰς Ἀττικὴν ἄρουραν σπῆρον καταβαλὼν δὲν ἔφερεν αὐτὸν ἄλλοθεν, ἐκαλλιέργησε δὲ μόνον τὰ αὐτοφυῶς γεννώμενα, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι ὅστις δὴποτε ἦτο οὗτος, καὶ ὅθεν δὴποτε ἔλαβε τὸν σπῆρον, αὐτὸς βεβαίως πρῶτος κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἐδίδαξεν εἰς Ἀττικούς ἀνδρας τὸν ἄροτον καὶ τὴν τῶν βοῶν ζευξίν μετὰ τῆς τοῦ ὕνιου, τοῦ λικμοῦ καὶ ἄλλων γεωργικῶν ἐργαλείων χρήσεως.

τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφὴν ἱκανὸς βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδαΐς πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὕτω εἶχον, ἧς μέρος πολεμικὴ ἐξῆτον δὲ ἀβροῖσθαι, καὶ σώζεσθαι, κτίζοντες πόλεις· ὅ· οὖν ἀβροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους, ἄτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην· ὥστε πάλιν σκεθάννυμενοι διεφθέροντο». Πλατ. Πρωταγ. 322.

(7) « Διφυῶς· δ' αὐτοῦ γεγονότος, τοὺς Ἀθηναίους μὴ δύνασθαι κατὰ τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν ἀποδοῦναι περὶ τῆς φύσεως ταύτης τὰς ἀληθεῖς αἰτίαι, ἐν μέσφ κειμένον πᾶσιν, ὅτι δεῦν πολιτικῶν μετασχῶν, ἑλληνικῆς καὶ βαρβάρου, διφυῆς ὠνομάσθη ». Διόδωρος Α. 25. — Ἐν Ἀθήναις πρῶτος Κέκροψ μίαν ἐνὶ ζευξίν, ἀνέδην τὸ πρότερον οὐσῶν τῶν συνόδων καὶ κοινογαμῶν ὄντων, διὰ καὶ ἐδοξέ τισι ὀνομασθῆναι. Ἄθην. ΠΓ. 555.

(8) « Jam inter Graecos quem fugit frugum inventrices celebrari Athenas? Res multis mythis est obscurata; satis tamen apparere videtur hoc

Ἡ κοινὴ φήμη ἔλεγεν ὅτι ἡ Δημήτηρ (9), πλανωμένη εἰς ἀναζήτησιν τῆς ἀρπασθείσης Κόρης, ἔλθοῦσα εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐδίδαξε τὴν τέχνην ταύτην τὸν ἥρωα Τριπτόλεμον, καὶ ὑπῆρχε τὸ Ἐπίαιον πεδῖον, ὅπου κατὰ τὸν ἀρχαῖον λόγον ἔγενεν ὁ πρῶτος θερισμὸς, τιμώμενον παρὰ τῶν μεταγενεστέρων καὶ διὰ τὴν ἰερότητα αὐτοῦ, καὶ διὰ τὰ ἐν αὐτῷ τῆς θεᾶς ἔχνη. Τοιοῦτου ἀγαθοῦ κυρία γενομένη, ὄχι μόνον λαμπρῶς ἠνθῆσεν ἡ Ἀττικὴ, ἀλλὰ καὶ φιλανθρώπως μετέδωκε καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς τὸ ἀγαθόν· καὶ τοῦ εὐεργετήματος τούτου ἡ μνήμη ἐτιμᾶτο ὑστερον καὶ δι' ἄλλων μὲν, ἀλλὰ καὶ διὰ τούτου, ὅτι πολλαὶ πόλεις εἶχον ἔθος νὰ πέμπωσι καθ' ἕκαστον ἑναυτὸν ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πόση δὲ καὶ ὅποια μερὶς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἐνυπάρχει ἤδη εἰς μόνην τὴν γεωργίαν, γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι, ὡς ἐδόξαζον, ἐκ τοῦ κατὰ θεῖαν μοῖραν πρώτου τὸν ἄροτον διδάξαντος, εἴτε Τριπτόλεμος ἦτο οὗτος, ἢ Βουζύγης (10) ἐλέγετο, ἐτέθησαν καὶ νόμοι, τοὺς ὁποίους μᾶλλον ἤθελέ τις εἰπεῖ τεθέντας παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως. Αἱ βουζύγαι ἀραὶ μετὰ καὶ ἄλλων εἰς τὸν ἀνθρωπισμὸν ἀναγκαῖων ἀπεφαίνοντο ἐμβριθῶς καὶ ταῦτα· « Κατά-

sub Erechtheo fuisse aliquem, seu verum Triptolemi nomen fuit, seu symbolicum, nihil enim hoc refert, qui primus fruges invenerit; quem quod Ceres docuisse arationem dicitur, id eo pertinet, quod Terra mater, Δημήτηρ, beneficium hoc summum praestiterat. Num vero sponte natos in Attica fruges aratione coluerit, an aliunde invenerit, definire paullo difficilius est ». Heyn. Opusc. acad. I. 353.

(9) » Prima Ceres unco glebam dimovit aratro·

Prima dedit fruges alimentaue mitia terris:

Prima dedit leges. Cerem sumus omnia munus ».

Ovid. Met. V. 343.

» Δημήτρος γὰρ ἀφικνουμένη εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, ὅτε ἐπλανήθη, τῆς Κόρης ἀρπασθείσης, καὶ πρὸς τοὺς προγόνους τοὺς ἡμετέρους εὐμενῶς διατεθείσης ἐκ τῶν εὐεργεσιῶν, ἃς οὐχ οἷόν τ' ἄλλοις ἢ τοῖς μεμνημένοις ἀκούειν, καὶ δούσης δωρεὰς διττάς, αἵπερ μέγιστα τυγχάνουσιν οὔσαι, τοὺς τε καρποὺς, εἰ τοῦ μὴ θηριωδῶς ζῆν ἡμᾶς αἴτιοι γεγονάσι, καὶ τὴν τελευτὴν, ἧς οἱ μετέχοντες περὶ τε τῆς τοῦ βίου τελευτῆς καὶ σύμπαντος τοῦ αἵωνος ἡδύους τὰς ἐλπίδας ἔχουσιν· οὕτως ἡ πόλις ἡμῶν οὐ μόνον θεοφιλῶς, ἀλλὰ καὶ φιλανθρώπως ἔσχεν, ὥστε κυρία γενομένη τοιαύτων ἀγαθῶν, οὐκ ἐφθόνησε τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ὦν ἔλαβεν ἅπασιν μετέδωκε. . . . Αἱ μὲν γὰρ πλείστα τῶν πόλεων ὑπομνήματα τῆς παλαιᾶς εὐεργεσίας ἀπαρχὰς τοῦ σίτου καθ' ἕκαστον ἑναυτὸν ὡς ἡμᾶς πέμπουσιν ». Ἰσοκρ. Πανηγ. C. καὶ ζ.

(10) » Βουζύγης, ἥρωας ἀττικὸς, ὁ πρῶτος βουὲς ὑπὸ ἄροτρον ζεύξας . . . καθιέτατο δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ὁ τοὺς ἱερούς ἀρότους ἐπιτελῶν Βουζύγης ». Ἡσυχ. ἐν λ.

ρατος ὁ πλανωμένος ὁδὸν μὴ ὑποφαίνων » (11). α κατάρατος ὅς ἂν ἀτάφω περιτυχὼν σώματι ἀνθρώπου μὴ ἐπιβάλη αὐτῷ γῆν » (12). Καὶ, ἂν δώσωμεν μάλιστα πίστιν εἰς τινὰς συγγραφεῖς, ἐνετέλλετο κατὰ τὴν μακροτάτην ἐκείνην ἀρχαιότητα, συνωδὰ καὶ πρὸς τὴν ἱεράν ἡμῶν θρησκείαν, τὸ « μὴ παρακελεύειν ἑτέροις ποιεῖν, ἢ αὐτοῖς μὴ δοκιμάζουσι συμφέρειν » (13).

Καὶ τί θαυμαστόν, ἂν οἱ ἀρχαῖοι ἐκείνοι ἀνθρώποι ἐπίστευον ἐκ θεῶν δοθέντα τὰ σωτήρια ταῦτα παραγγέλματα, οὔτινες ὠνόμαζον καὶ ἐτίμων τὴν τὸν σπορητὸν αὐτοὺς διδάξασαν Δημήτρα θεομορφόν; Καὶ ὄχι ὁ βίος μόνος, ὁ δημόσιος καὶ ὁ κατ' ἰδίαν, μετεβρύθμισθη κατὰ πρώτον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ τὰ πέραν τῆς παρούσης ζωῆς ὄντα καὶ ἀθάνα νομιζόμενα παρεδόθησαν. Μεταξὺ πολλῶν ἐξαιρέτων καὶ θεῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ἐγέννησαν αἱ Ἀθηναίαι καὶ εἰσήξαν εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, τὸ κάλλιστον, κατὰ κριτὴν ἀξιόχρεων τὸν Κικέρωνα (14), ἦσαν τὰ ἐν Ἐλευσίνι τελούμενα μυστήρια ἐκεῖνα, δι' ὧν οἱ λαοὶ, ἐκ βίου θηριώδους πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν παιδευθέντες, ἐξημερώθησαν, παραλαβόντες δι' αὐτῶν ὄχι μόνον τὸ μετ' εὐθυμίας ζῆν, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ χρηστῶν ἐλπίδων τελευτᾶν.

Ἄλλ' ἐκ τῆς Ἐλευσίως καὶ τῶν μυστηρίων αὐτῆς ἄς μεταβῶμεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου ἐν περιφανεῖ χώρῳ, ὑπὸ κοινῆς καθιδρυμένη λατρείας, ἐτιμᾶτο ἡ Ἀθηνᾶ, οὐπω μὲν δεδοξασμένη διὰ τοῦ φειδιακοῦ ἐκείνου ἔργου, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἀρχαϊκὴν ἔτι καὶ διὰ τοῦτο σεβαστὴν μορφήν, ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὸ ἄστυ καὶ τὴν πόλιν κατέχουσα, ὥστε ἐπιστεῦετο ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἔλαβον ἀμφοτέρω τὴν προσηγορίαν. Καὶ ἦτο μὲν τὸ ἀρχαῖον ἢ θεὰ αὕτη ἔφορος τῶν ὀπλων καὶ τοῦ πολέμου, ὄχι ὁμως τοῦ πολέμου ἐκείνου, τὸν ὁποῖον διοικεῖ ὁ ὠμηστῆς Ἄρης, ἀλλὰ τοῦ μετὰ βουλῆς καὶ τέχνης γινο-

» Ἀθηναῖοι τρεῖς ἄροτους ἱερούς ἄγουσι, πρῶτον ἐπὶ Σαύρου, τοῦ παλαιοτάτου τῶν σπόρων ὑπόμνημα, δεύτερον ἐν τῇ Ἐπίαιῳ, τρίτον ὑπὸ Πέλειν, τὸν καλούμενον Βουζύγιον ». Πλουτ. Γαμ. παρ. 42.

(11) » Ille vero (inquit Antipater) quod enim est, aliud errante viam non monstrare (quod Athenis exsecrationibus publicis sancitum est) si hoc non est » etc. Cic. de offic. III. 13.

(12) » Νόμος καὶ οὗτος Ἀττικὸς. Ὃς ἂν ἀτάφω περιτύχη σώματι ἀνθρώπου, πάντως ἐπιβάλλειν αὐτῷ γῆν ». Αἰλιαν. Ποικ. Ἰστ. E. ἰδ.

(13) » Οὐκ ἂν οὖν ἐκφύγοιεν τὴν Βουζύγιον ἀράν ὅσοι μὴ δοκιμάζοντες σφίσι συμφέρειν τινὰ ἑτέροις ταῦτα παρακελεύονται ποιεῖν, ἢ τοῦμπαλιν· τοῦτο βραχέως ἢ Γραφῆ δεδήλωκεν, εἰρηκυῖα, ὃ σὺ μισεῖς, ἄλλω μὴ ποιήσεις ». Κλημ. Ἄλεξ. Στρ. B. 23. §. 139.

(14) » Nam mihi cum multa eximia divinaque videntur Athenae pepe-

μένου, πρὸς τὴν εἰρήνην ὡς πρὸς τελικὸν σκοπὸν ἀποβλέποντος, τοῦ πολέμου, τοῦ μὴ μόνον καταπατοῦργος, ἀλλὰ καὶ σώζοντος. Πόσον δὲ εἰς ταύτην τὴν θεάν, τὴν καταδείξασαν τὸν θαλλόν, τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης, ἀρμόζει καὶ τῶν εἰρηνικῶν τεχνῶν ἢ προστασία, εἶναι πρόδηλον, καὶ μαρτυρεῖ καὶ τὸ τῆς Ἑργάνης ἐπωνύμιον (15). Ἀλλ' ἡ Παλλάς δὲν ἦτο μόνον ἐξωπλισμένη μετὰ κράνους καὶ δόρατος καὶ ἀσπίδος, ἀλλὰ κεκοσμημένη καὶ μετὰ τοῦ πέπλου ἐκείνου, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν τῶν Παναθηναίων ἑορτὴν ἀτθίδες οἰκοδέσποιναί ἔφερον ἐν ἱερᾷ πομπῇ εἰς τὸ τῆς Δήμητρος ἱερόν. Ἐκ τούτου μανθάνομεν, πόσον μεταξύ ἐκατέρων τῶν θεοτήτων ὑπῆρχε σφιγκτὸς συγγενείας δεσμός. Καὶ διὰ τὴν περὶ τὴν Δήμητρα θρησκείαν οἱ λογιώτεροι τῶν Ἀθηναίων ἐλάτρευον τὴν σεπτὴν τῶν ὄντων γενέτειραν φύσιν, δεχομένην μὲν καὶ τρέφουσαν τὰ εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς ἐντιθέμενα σπέρματα, καὶ φυέντα καὶ ἀναθίλντα εἰς ὠριμότητα φέρουσαν, ἐφορεύουσαν δὲ καὶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων, νῦν μὲν ὑποδεχομένην τοὺς κατὰ γῆς πίπτοντας, νῦν δὲ πάλιν ἀναγεννῶσαν καὶ σώμασι περιβάλλουσαν, τὴν τε ἐναλλάξ ἀπαλλαγὴν καὶ ἐπάνοδον ἐποπτεύουσαν τε καὶ διοικουσαν.

Διὰ δὲ τῆς λατρείας τῆς Ἀθηνᾶς οἱ λογιώτεροι ἤθελον νὰ δηλώσωσι τὸν λόγον, ὅτι, καθὼς αὕτη ἐπιστεύετο ὡς ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς, τοῦ βασιλέως, γεννηθεῖσα, οὕτω καὶ αὕτη ὡς ἄνασσα ἰθύνει πάντα τὰ πράγματα ἐφ' ὑψηλῆς καὶ οἰονεὶ ἡρεμίας καὶ ἀταράχου ἰδρυμένη κορυφῆς (16), ἕνα μὴδέποτε, ὡς ὑπὸ τινος καταγιγῶν ἐπι-

risse atque in vita hominum attulisse, tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex agresti immanique vita, ex culti ad humanitatem et mitigati sumus; initiaque ut appellantur, ita re vera principia vitae cognovimus; nec solum cum laetitia vivendi rationem accepimus, sed etiam cum spe meliore moriendi». Cicer. de legg. II. 14. Ὅτι εἰς τοὺς μυσημένους τὰ ἑλευσίνια ἐδίδασκον τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, λέγει καὶ ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνι. «Ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος, ἐκεῖνος ἀφικόμενος, μετὰ τῶν θεῶν οἰκῆσι.»

(15) «Ἀλλὰ μὴν ἀμφοτέρω γε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐπίκυρος γεγέννηται (Ἀθηνᾶ), γυναιξὶ μὲν ταλασίαν παραδοῦσα, ἀνδράσι δὲ ὄπλων χρῆσιν ἀναθεῖσα, ἀμφοτέρων αὖ τῶν καιρῶν ἐπεμελήθη· πολέμου καὶ εἰρήνης, δι' ὕπλων καὶ νόμων, διχῆ δ' αὖ ἐκατέρω προσηλέθη· πρῶτον μὲν γὰρ τῆς ὀρείου καὶ καθ' ἐκάστους δικίτης ἀπαλλαγῆναι, καὶ συνελθόντας οἰκεῖν ἐν ταύτῃ μίαν συνοικίαν κοινὴν περιβαλλομένους ἥδ' ἐστὶν ἡ πείσασα, καὶ εἰσὶν αἱ πόλεις δῶρα Ἀθηνᾶς, ἔθεν δὲ καὶ πολιοῦχος ἅπασι κέκληται». Ἀριστ. εἰδ. Ἀθηνᾶ σελ. 17.

(16) «Ἄτε δὲ ἐν κορυφῇ τε τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐκ κορυφῆς τοῦ Διὸς γενομένη, πόλεων τε πασῶν τὰς κορυφὰς ἔχει κατὰ κράτος ὡς ἀληθῶς ἡροκῦα καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι θεοφιλεῖς οὐκ ἄτη πατεῖ τὰς κεφαλὰς, Ἀθηνᾶ δὲ ἀνέχει καὶ ἐμβατεῖ ἐκ τῆς κορυφῆς τὸ σύμβολον τῆς αὐτῆς γενέσεως». Ἀριστ. Ἀθηνᾶ, σελ. 15.

φορᾶς, ταράσσεται ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τῶν ἐπιθυμιῶν, μὴδὲ φέρηται δεῦρο κἀκεῖσε ὑπὸ τῆς ποικιλίας τῶν ἔξωθεν πραγμάτων, καὶ ἄλλοθεν ἐξαρτᾶται, ἀλλ' ἔνδοθεν συλλαμβάνουσα τὸν λογισμόν, ἀναζητῆ ἐν ἑαυτῇ τοὺς νόμους τοῦ πράττειν, καὶ ἐδραία καὶ ἀκίνητος περιουαζῆ, ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς ὑψηλῆς, τὰ πάντα διὰ τοῦ φωτὸς αἰτῆς, κυβερνήτρια πάντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῆς θηριωδίας ἐλάτειρα. Εἰς ταύτας τὰς θεότητας ἐμπιστεύσασα καὶ ὑποβαλοῦσα ἑαυτὴν ἢ τῶν Ἀθηναίων πόλιν, ἀνεδείχθη καὶ ἀνεκηρύχθη κοινὴ τῆς Ἑλλάδος ἐστία καὶ πρυτανεῖον τῶν Ἑλλήνων (17).

Τὰ αὐτὰ δὲ σχεδὸν ἤθη καὶ διακείμενα ἐχόντων τὸ πάλαι τῶν Ἑλλήνων, πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀποθέσαντες ἐν καιρῷ εἰρήνης τὸν σίδηρον, πάντων μέχρι τοῦδε σιδηροφορούντων, εἰς βίον μετέστησαν ἡμερώτερον καὶ τρυφερώτερον, οὐδὲ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων χρόνων ἀγνοοῦντες τὸ ἔθος, τὸ νὰ ἐνσταλαζῶσι διὰ γλυκέων ἐπῶν εἰς τὰς ἀγρίας τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς εὐσέβειαν πρὸς τοὺς θεοὺς, ὡς μαρτυροῦσι τὰ περὶ Μουσαίου καὶ Εὐμόλπου ἱστορούμενα.

Ἀλλ' ὅπου ὁ ἀνθρωπισμὸς ἐρρίψεν ἅπαξ ῥίζας βαθυτέρας, ἐκεῖ δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξαίρη καὶ νὰ κρατῆ τὸς σπουδαστὰς αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ δημόσια καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικά πράγματα· ἔθεν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκείνοι Ἀθηναῖοι, παραλαμβάνοντες ξένα ἤθη καὶ παιδεύματα, ὄχι μόνον μεταποιοῦν αὐτὰ εἰς οἰκεῖα, ἀλλὰ καθίσταντο πάλιν καὶ πρὸς τοὺς ξένους ἐπωφελεῖς· καὶ εἶναι γνωστὸν, ὅτι εἰς τοὺς ἀπόρους

(17) «Τὴν τοίνυν ἄλλαν διοίκησιν οὕτω φιλοξένως κατεσκευάσατο καὶ πρὸς ἅπαντας οἰκειῶς, ὥστε καὶ τοῖς χρημάτων δεομένοις, καὶ τοῖς ἀπολαῦσαι τῶν ὑπαρχόντων ἐπιθυμοῦσιν, ἀμφοτέροις ἀρμόττειν, καὶ μίτη τοῖς εὐδαιμονοῦσιν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀχρήστων ἔχειν, ἀλλ' ἐκατέροις αὐτῶν εἶναι παρ' ἡμῖν, τοῖς μὲν, ἡδίστας διατριβὰς, τοῖς δὲ, ἀσφαλεστάτην καταφυγὴν». Ἰσοκράτ. Παιηγ. ια.

«Τὴν τε γὰρ πόλιν κοινὴν παρέχμεν, καὶ οὐκ ἐστὶν ὅτε ξενηλασίαις ἀπειργόμεν τινὰ ἢ μαθήματος, ἢ θεάματος». Θουκυδ. Β'. λθ'.

«Μόνη γὰρ, ὡς εἶπειν, διαγέγονε πρὸς τὴν ἀπάντων τύχην ἀμιλλωμένη, καὶ περριμένη πᾶσι περιτρέπει τὰς συμφορὰς ἐπὶ θάτερα, καὶ τὴν παροϊμίαν ἐνήλλαξεν· οὐ γὰρ ἐκποδῶν εἶναι κατέδειξε φίλου κακῶς πράξαντος, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ τῶν πρόσθεν διαφορῶν ἐπὶ τοῖς ἀτυχήμασι φίλους ποιοῦνται· οὐδ' εὖ μὲν πράττουσι κέρηται, κακῶς δ' ἀπαλλάξαντας ἠτίμακε, τῇ τύχῃ μετροῦσα τὴν φιλιανθρωπίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦ δυστυχεῖν καιροὺς τοῦ πράττειν εὖ παποίηκε, τοῖς πολλοῖς τὰ παρ' αὐτῆς ἀγαθὰ προσθεῖσα, καὶ ποιησαμένη κοινωνοὺς, ἔν, ὅτε κάλλιστα ἔπραττον, οὐδ' ἐλπίς ἦν αὐτοῖς. καὶ γὰρ τοὶ πάντες ἐν ἅπασιν τοῖς τῆς χρείας καιροῖς μίαν ταύτην ὁδὸν εἶδον, τὴν δεῦρο φέρουσαν, καὶ προσευτάτη τῶν Ἑλληνίδων οὕσα τῷ δέχεσθαι τοὺς πανταχόθεν μάλλον, ἢ τῷ προσελίφειναι τῷ γρῶν τοῦ γένους ὡς περὶ πατρίδος ἐστὶ καὶ ἐστία κοινὴ». Ἀριστ. Παναθ. 180.

καὶ ἰκέτας αὐτῶν Πελασγούς παρασχόντες καταφύγιον, ἐπέτρεψαν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν κατοίκησιν· οἱ δὲ ἐκ τῆς Ἀχαΐας ἐκβληθέντες Ἴωνες συνώκησαν μετὰ τῶν Ἀττικῶν πολὺν χρόνον, βοηθηθέντες καὶ περιθαλφθέντες ὄχι μετρίως ὑπὸ τῆς Ἀττικῆς φιλοξενίας, κατ' ἦν οἱ Ἀθηναῖοι φημίζονται ὅτι πάντας ἀνθρώπους ὑπερέβαλλον. Καθὼς δὲ ἡ αἰεὶ φρικιώσα καὶ ὑπὸ ψύχους συμπεπηγυῖα καὶ ὑπὸ διηνεκῶν ἀπαρκτίων ἀνέμων καταπνευομένη γῆ εἶναι πρὸς καρπογονίαν ὀλιγώτερον ἐπιτηδεῖα τῆς γῆς ἐκείνης, ἥτις δεχθεῖσα εἰς τοὺς κολπὸς αὐτῆς τὰ σπέρματα, κεῖται μὲν νεναρκωμένη ὑπὸ κρυμοῦ χειμερινοῦ, ἀπαλύνεται δὲ πάλιν ὑπὸ μετρίων ἑαρινῶν ὄμβρων καὶ ἀλέας, οὕτως, ἐνῶ ἔθνη τινὰ διέμενον ναρκώδη ὑπὸ διηνεκῆ βαρβαρότητα, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξημερωθέντες, καὶ ἀπαλλαγέντες τῆς θηριώδους ἀγριότητος διὰ προσελεύσεως ξένων πεπαιδευμένων ἐποίκων, παρέσχον καὶ αὐτοὶ πρὸς ἄλλους τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν (18), ἐκπέμψαντες ἀποικίας εἰς ἐκείνην τῆς Ἀσίας τὴν χώραν, ἥτις ἐπικληθεῖσα ἀπ' αὐτῶν Ἴωνία, ἤκμασε διὰ τοῦ πλοῦτου αὐτῆς καὶ τῆς εὐδαίμονος πάντων τῶν ἀγαθῶν ἀφθονίας· πρὸς βεβαίωσιν δὲ ἀρκεῖ μιᾶς μόνης τῆς Μιλήτου ἡ μνεῖα.

(18) » Τοσοῦτον δὲ πέφυγε τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ βάρβαρον, ὥστε καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας ἡπείρου προῦδέλετο ἑτέραν Ἑλλάδα, ἀποικον ἑαυτῆς, ἣ δὴ νῦν ἦδη πλείστον βαρβάρων ἀφίστηκεν, ὥσπερ φύσει ταχθεῖσα ἡ πόλις ἀντίπλος τούτῳ τῷ γένει καὶ πολεμία, ἐξ ὧν ἄδολον μὲν καὶ καθαρὸν καὶ ἀδιάφορον τὸ ἦθος αἰετοῖς ἐξ αὐτῆς διαγέγονε παρεχομένη, εὐκρινῆ δὲ καὶ καθαρὰν καὶ ἀλυπον καὶ παράδειγμα πάσης τῆς ἑλληνικῆς ὁμιλίας φωνῆν εἰσπνέγκατο.

Ὡς δ' αὐτῇ διχόθεν κατεσκεύαστο ἡ τῆς Ἑλλάδος φρουρὰ, καὶ συνεκλείετο ὡς περ λιμῆσι κλειστοῖς, οὕτως ἦδη καὶ μέχρι τῆς ὑπερορίας ἦει διὰ θαλάττης, καὶ διεβίβαζεν εἰς τὴν Ἀσίαν τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἀποικίας, συνάπτουσα τὴν γῆν ὡς μίαν οὔσαν τῇ φύσει καὶ τὰ πέραν τῆς Ἑλλάδος οὐ κενωρισμένα, ἕως κατεσκεύασε τὸ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἀντίπρωρον, εἰ οὔτε τε εἰπεῖν, Ἑλλάδι τῇ παλαιᾷ. μεγάλη μὲν αὖξουσα μοῖρα τὰ ὑπάρχοντα τοῖς Ἕλλησι, μέγα δ' εἰς ἀσφάλειαν προῦδουσα τὴν κοινὴν, ὡς εἶδειεν ὁ μέλλων χρόνος· κάλλιστον δὲ κόσμον ἀμφοτέρῳ τῷ γένει περιθεῖσα οὐ μόνον τῷ πλῆθει καὶ ἅμα καιρῷ τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ τῷ δεῖξαι τὴν ὁμόνοιαν ὧσιν καὶ αἰῶν ἀγαθῶν αἰτία γίνεταί ταύτης δὲ τοιαύτης ὡς περ κρηπίδος ἡ ῥίζης ὑποκειμένης, ἐξεφύτησαν καὶ διὰ πάσης ἦδη γῆς αἱ τῶν Ἑλλήνων ἀποικίαι· τοῖς γὰρ πεμφθεῖσι καὶ κρατήσασιν ἔρωσ ἐμπέπτει μιμήσασθαι τὴν μητρόπολιν, καὶ διαλαβόντες ὄκισον τὴν γῆν, ἐκτείνοντες ὡς περ ἄλλο τι μέτρον τὸ τῆς Ἑλλάδος, ἕως ἐξεπλήρωσαν ἅπαν τὸ δεχόμενον· καὶ νῦν ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς πέρασιν τῆς γῆς ὑμετέρων παίδων παῖδες οἰκοῦσιν, οἱ μὲν ἄχρι Γαδείρων ἀπὸ Μασσαλίας παρήκοντες, οἱ δ' ἐπὶ τῷ Ταγαΐδι καὶ τῇ λίμνῃ μιμερισμένοι». Ἀριστείδ. αὐτοβι. 182.

Ἄλλ' ἐκ τῶν πόλεων ἐκείνων οὐδεμία ὑπῆρχεν οὕτως ἀσφαλῶς διὰ νόμων καθιδρυμένη, καὶ εὐτυχῶς συγκερασμένη, ὡς αὐταὶ αἱ Ἀθηναί, προστατήσαντος αὐτῶν τοῦ Σόλωνος· διότι, ἀφ' οὗ ἡ πόλις αὕτη, διαφόρων τυχοῦσα ἀρχόντων, καὶ ὑπὸ πατριῶν συνταρασσομένη διασχίσθη εἰς μερίδας ἀντιφερομένας, ὁ δὲ Δράκων ματαίως ἐσπούδασε διὰ τῶν νόμων αὐτοῦ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸ κακὸν θεραπείαν, ἐκυβερνήθησαν αἱ Ἀθηναί συνετώτατα ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, μετασταθεῖσαι εἰς κρεῖττονα πολιτικὴν κατάστασιν. Ὅπισθ δὲ ὑπῆρξεν ἡ σοφία αὐτοῦ, μαρτυρεῖ μὲν καὶ ἡ εἰς τοὺς ἐπτὰ σοφοὺς ἐναρίθμησις, συνάγεται δὲ ἐτι μᾶλλον ἐκ τούτου, ὅτι, σοφωτέρων παντὸς ἄλλου ἔθνους κρινομένων τῶν Ἑλλήνων, ἐν τοῖς Ἕλλησι δὲ κατὰ τὴν σοφίαν ὑπερέχόντων τῶν Ἀθηναίων, ὁ Σόλων ἦτο καὶ ἐκκέρυττο πάντων τῶν Ἀθηναίων σοφώτερος. Φέρονται δὲ αὐτοῦ καὶ γινώμαι, μαρτυροῦσαι τοῦτο, ἐν αἷς καὶ τὸ «Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.» Ἀλλὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ μνημεῖον λαμπρότατον κατέλιπε τοὺς νόμους, φιλανθρωπίας πλήρεις, εἴτε πρὸς τὸν δημόσιον ἢ πρὸς τὸν κατ' ἰδίαν ἀποβλέψωμεν βίον· νόμους, οἵτινες εἰσποιηθέντες ὕστερον παρὰ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν αὐτῶν νομοθεσίαν, ἀποτελοῦσι μέχρι ταύτης τῆς ἡμέρας τὸ πνεῦμα τὸ ζωογονοῦν τοὺς κώδικας καὶ τὰ πολιτεύματα τῶν πεπαιδευμένων ἔθνων (19). Κάλλιστα καὶ εὐστοχάτα, ὡς

(19) Ἐκ τῶν πολλῶν περὶ τούτου ἀποβίβησεν ἀρκούμεθα εἰς μίαν μόνην περὶ τῆς ἐγκληματικῆς νομοθεσίας, τῆς ὁποίας τὰς θεμελιώδεις ἐλευθεροῦς ἀρχὰς συνήθως θεωροῦσιν ὡς γέννημα τῆς φιλελευθερίας τῶν γερμανικῶν ἔθνων. « Si nous remontrons jusqu' au droit Attique pour y chercher les formes de la procedure criminelle, ce n' est point pour satisfaire une vaine curiosité ; cette antique législation offre à la science les plus importantes études ; on y voit fonctionner les deux grandes principes de notre procedure moderne : la participation des citoyens aux jugemens criminels, et la publicité des débats ; il est difficile ensuite de ne pas reconnaître dans ses formes le modèle et la source des formes qui prévalurent à Rome vers le 6me siècle de l'ère Romaine. Ainsi, soit en la considérant en elle même, en étudiant ses règles, en parcourant ses usages, soit en la considérant comme la source du droit Romain, cette législation mérite toute l'attention du criminaliste. . . Trois grands principes la dominaient et dirigent son action ; c' est la publicité imprimée à tous ses actes, c' est le droit d' accusation conféré à tous les membres de la cité, c' est enfin le droit des citoyens de sieger comme juges et de participer à la distribution de la justice. Ces trois règles, qui constituent les vrais fondemens de l' instruction criminelle, et que la législation n' a fait que recueillir de la Grèce pour les transmettre aux législations modernes, forment le caractère distinctif de la législation Attique », Faustin Hélie, Hist. de la proced. crim. T. I. p. 16 et 31.

λέγει τις τῶν νεωτέρων, ἔπραξεν ὁ Σόλων, σεβασθεὶς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, καὶ μὴ ὑποδουλώσας τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ καταστήσας ταύτην ὑπηρετρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνῶ ὁ τῆς Σπάρτης νομοθέτης ἀπετείχισεν οὕτως εἰπεῖν εἰς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας πᾶν στάδιον ἐνεργείας ἐκτὸς ἐνός τοῦ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς, ὁ ἀθηναῖος νομοθέτης ἤνοιξεν εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ φιλοπονίαν τῶν πολιτῶν αὐτοῦ πᾶσαν δυνατὴν ὁδόν· ὁ μὲν ἐπέταττε διὰ νόμου τὴν ἀργίαν, ὁ δὲ ἐκόλαζεν αὐτὴν διὰ νόμου· τὸν ἀθηναῖον νομοθέτην περιύστανται ἡ ἐλευθερία καὶ εὐφροσύνη, ἡ φιλοπονία καὶ ἡ ἀφθονία, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἀρεταί, αἱ Χάριτες καὶ αἱ Μοῦσαι, ἀτενίζουσαι ἱλαρῶς πρὸς αὐτόν, καὶ προσαγορεύουσαι αὐτὸν πατέρα καὶ δημιουργόν· περὶ τὸν Λυκούργον βλέπομεν τὴν σκυθρωπὴν τυραννίαν καὶ τὸ δυσειδὲς αὐτῆς ἀντίπαλον, τὴν δουλείαν, ἀνασειούσαν τὰς ἀλύσεις. Τὸ ἀριστούργημα τῆς πολιτικῆς σοφίας ἤθελεν εἶσθαι ἴσως ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὅποιον εὐρεθῶσιν ἡ μεγαλοψυχία, ἡ ἠρωϊκὴ ἀνδρεία, ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ παρρησία τῶν Σπαρτιατῶν, ἠνωμένοι μὲ τὴν εὐφυΐαν, τὴν φιλοκαλίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν πρὸς τὰ πάντα δεξιότητα τῶν Ἀθηναίων. Μεγάλως εὐεργέτησεν ὁ Σόλων τὴν ἀνθρωπότητα καὶ διὰ τῶν νόμων, δι' ὧν διέταξε τὴν ἀγωγήν τῶν παιδῶν, ἐκείνων μάλιστα, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς ἠριθμοῦντο εἰς τοὺς ἐγκρίτους καὶ εὐπορωτέρους πολίτας. Καὶ τῶν μὲν πενεστέρων οἱ υἱοὶ ἤθελε νὰ μανθάνωσι τὰς βαναυσικὰς τέχνας, τῶν δὲ πλουσιωτέρων οἱ παῖδες διέταξε νὰ διδάσκωνται ἐκείνας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, αἵτινες ἀρμόζουσι μάλιστα εἰς ἐλευθέρους ἀνδρας, καὶ τῶν ὁποίων τὴν γνῶσιν οἱ μὲν Ἕλληνας δηλοῦσι διὰ τῆς παιδείας, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦ humanitatis studia, θελοντες οὕτοι νὰ ἐκφράσωσιν, ὅτι ἄνθρωποι στολισμένοι διὰ τοιούτων μαθησεων, ἀπέχουσι μακρότατα τῶν κτηνῶν, καὶ εἶναι τρόπον τινὰ ἀνθρωπικώτεροι.

Ζῶντος ἔτι τοῦ Σόλωνος, κατέλαθε τὰς Ἀθήνας ὁ Πεισίστρατος, καὶ ἐκβλήθεις ἐναλλάξ καὶ ἀποκατασταθεὶς πάλιν διετέλεσεν ἀρχὸν ἐπ' αὐτῶν μέχρι τέλους τοῦ βίου· ἀλλὰ δὲν συνετάραξε τὴν πολιτείαν, ἐπιτρέψας εἰς μὲν τοὺς πολίτας νὰ μεταχειρίζονται τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος, σπουδάζων δὲ καὶ αὐτὸς νὰ πολιτεύεται κατ' αὐτούς. Παιδευμένος ὢν αὐτὸς, καὶ τὴν ἰδίαν εὐγλωττίαν διὰ γραμματῶν κατάρτυσας, ἠθέλησε νὰ ἐπιστραφῇ ἢ ἀπὸ τούτων εὐπορία καὶ φιλοκαλία πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἰδίων αὐτοῦ πολιτῶν. Ὄθεν καὶ εἰς τὸν τῆς μουσικῆς προστάτην τὸν Πύθιον Ἀπόλλωνα, καὶ εἰς τὸν Ὀλύμπιον Δία ναοὺς ψαλοδόμησε, καὶ πρῶτος πάντων λέγεται ὅτι κατέστησε βιβλιοθήκην εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ σχολὴν ἐν τῷ Λυκείῳ. Πολίτην δὲ ἀθηναῖον τὸν Ὀμηρον θεωρῶν, ὡς ἐκ Σμύρνης κτίσματος ἀττικοῦ καταγόμενον, συνήγαγε καὶ διέταξε τὰ πρό-

τερον διεσπαρμένα τοῦ ποιητοῦ ἔπη. Βοηθὸς δὲ τοῦ πατρὸς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὑπῆρξεν, ἢ τὸ πατρῶον ἐπετέλεσε βούλημα ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἴππαρχος, περὶ τοῦ ὁποίου ἱστορεῖται ὅτι ἐνομοθέτησε νὰ ἀπαγγέλλονται κατὰ τὴν τῶν Παναθηναίων πανηγυρίαν τὰ ὀμηρικὰ ἔπη ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν. Τοσοῦτον δὲ καὶ ὁ Ἴππαρχος ἀπέειχεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπίκειται βαρὺς εἰς τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας, ὥστε τὸν ἐπ' αὐτοῦ βίον ὠνόμαζον κρόνιον τινα χρυσοῦν αἰῶνα. Ὁ δὲ Πλάτων, ἡ ὀστισθήποτε συνέγραψε τὸν Ἴππαρχον ἐπιγραφόμενον πλατωνικὸν διάλογον, ἐγκωμιάζει τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ῥητῶς δὲ φιλόμουσον ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ Ἡρακλείδης. Πόσον εἶχεν ἐν τιμῇ τοὺς τῶν Μουσῶν θεράποντας, εἶναι ἀπόδειξις ἡ φιλία καὶ οἰκειότης αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀνακρέοντα, τὸν Σιμωνίδην, τὸν Λάσον καὶ τὸν Ὀνομάκριτον, τοὺς ὁποίους προσκαλέσας εἰς Ἀθήνας εἶχε περὶ ἑαυτόν. Αὐξήσας δὲ δι' οἰκοδομῶν τὴν πόλιν, καὶ περιβλεπτόν αὐτὴν ποιήσας διὰ τῶν ἐν αὐτῇ συνηγμένων λογίων ἀνδρῶν, ἐπεβάλετο νὰ παιδεύσῃ καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῦς διαιτωμένους· στήσας ἐρμαῖς κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τοὺς δήμους ἐκάστους, ἐπέγραψε γνώμας σοφᾶς ἐν ἐλεγείοις μέτροις, ὅπως μνημονεύουμαι τὸν τῶν ἀνθρώπων μεταβρύθμιζέωσι βίον, ὡς τὸ « Στείχε δίκαια φρονῶν », καὶ « Μὴ φίλον ἐξαπάτα ». Καὶ οὕτω κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἤδη ἐκείνον ἔτι ἀπαίδευτον αἰῶνα βλέπομεν τὰς Ἀθήνας ἀνακληθείσας ἀπὸ τῆς ἀγριότητος καὶ θηριωδίας ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλυκειᾶς φωνῆς τῆς ποιήσεως, καὶ ὑπὸ πατρῶν νόμων δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ καθαρμοσθείσας καὶ ἐπανορθωθείσας ὑπὸ τῶν καλλίστων τεχνῶν, τὸν δὲ ἀνθρωπισμὸν ῥίπτοντα εἰς τὴν γῆν ταύτην ῥίζας βαθυτέρας, καὶ τρέφοντα καὶ ψυχαγωγούντα τοὺς κατοίκους αὐτῆς δι' ἡδυτέρων καὶ ὀριμωτέρων καρπῶν.

Ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦτο τῆς παιδείας ἀγαθόν, τοῦ ὁποίου προφερέστερον ἄλλο οὐδέποτε ἐχορηγήθη εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὑπῆρχε κατ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν χρόνον μέγας κίνδυνος μὴ ἀφαιρεθῆ καὶ ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπὸ πάσης προσέτι τῆς Εὐρώπης. Ἐπειδὴ, ὅτε μετ' ὀλίγον οἱ ὑπὸ Κύρου μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Ἀσίας Ἑλλήνων χειρωθέντες Ἴωνες ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοῦ Δαρείου, καὶ ἐκ τούτου ἐξήφθη ὁ Ἴωνικὸς πόλεμος, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξοθήσαν μετὰ δυνάμεως στρατιωτικῆς τοὺς ὁμοφίλους αὐτῶν καὶ ἐνέπρησαν καὶ αὐτὰς τὰς Σάρδεις. Καὶ τὸ μὲν ἐγγχείρημα ἀπέτυχε, ἔπαθε δὲ σκληρῶς διὰ τοῦτο ἡ Μίλητος. Τελειωθέντος δὲ τοῦ πολέμου, καὶ τῶν Ἀθηναίων θεωμένων τὴν ὑπὸ τοῦ Φρυνίχου ἐπὶ τῆς σκηνῆς δευθεῖσαν τῆς Μιλήτου ἄλλωσιν, ἐπεδάκρυσεν ἅπαν τὸ θέατρον εἰς τὸ τραγικὸν ἐκείνο δράμα καὶ θέαμα, καὶ ἐγνώσθη τότε φανερῶς πόση ὑπῆρχεν ἡ φιλανθρωπία τοῦ λαοῦ ἐκείνου, πρὸς τὰ τῶν ἄλλων δυστυχήματα ὡς πρὸς ἴδια συμπαθῶς

διατιθεμένου, οὐδ' ἔχοντος ἀναισθήτως πρὸς τὴν τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης δύναμιν. Ἐπιστάντος δὲ τοῦ μεγίστου κινδύνου, οὔτε ἐμικροψύχησεν, οὔτε εἰς γυναικίους ὀλοφυρμούς ἐξεχύθη, ἀλλ' ἀναστὰς ὑψώσεν ὄχι μόνον τὴν σημαίαν πρὸς κρατερὰν τῆς πατρίδος ἄμυναν, ἀλλὰ καὶ με ἀρετὴν ἀξιοθαύμαστον ἔφερεν εἰς πέρας τὸ μέγα ἐκεῖνο ἔργον. Οἱ Μαραθωνομάχοι ἐκεῖνοι, καὶ οἱ ὕστερον εἰς πολλὰς μάχας μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐξέλασιν τῶν Περσῶν νικηφόρως ἀγωνισθέντες, ὄχι μόνον ἔσωσαν τὰς Ἀθήνας, τὴν ὀφθαλμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀπέκρουσαν καὶ τῆς ἐφορησάσης βαρβαρότητος τὴν ἔφοδον, καὶ διεφύλαξαν αὐτὸ τῆς ἀνθρωπότητος τὸ φῶς (20).

(20) «Οὐκ οὐκ ἔστι γε οὐδεὶς, ὅστις ἀκούσας τὸ τοῦ Μαραθῶνος ὄνομα οὐκ ἀνίσταται τῆ ψυχῇ, οὐδ' ὥσπερ ἄλλο τι τὴν ἐπωνυμίαν ἀπαύξειται καὶ σίβεται σὺν χαρᾷ, καὶ συνίθῃ τῇ πόλει, πρώτη μὲν κινδυνεύσει τὴν κατὰ τὴν ἡπειρον Ἑλλήνων, μόνῃ δὲ ἀρκέσαι νικῆσαι, τῶν δὲ ἰδίων κινδύνων κοινὰ τὰ ἄλλα ἅπασι καταστήσει, καὶ τροφὸν οὖσαν τοῦναντίον τοῦ νενομισμένου ποιῆσαι τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους τὰ τροφεῖα κομίζεσθαι παρὰ τῶν ἐκτραφεέντων ὁ νόμος λέγει, ἡ δὲ πόλις πρὸς ταῖς τροφαῖς καὶ οἷς ἔδωκεν ἐξ ἀρχῆς καὶ τὴν ἐλευθερίαν μετὰ τῆς σωτηρίας ἐν τοῖς αὐτοῖς κινδύνοις ἀπέδωκε τῇ Ἑλλάδι, ὥσπερ τοῦτο ὀφείλουσα τοῖς Ἑλλήσι, ποιεῖν διὰ παντός εὖ καὶ τοῦτο ὁμολογηκυῖα τοῖς πρὸ τοῦ πάσι. . . Δοκεῖ δὲ μοι συγκληρωθῆναι τῇ τύχῃ τῆς πόλεως ἡ μάχη, καὶ μηδένα ἄλλων εἶναι κατὰ γένος ἢ τῶν Ἀθηναίων ἐκεῖνη γὰρ, ὥσπερ μητρόπολις καὶ ἀφορμὴ τῶν ὕστερον πάντων ἐγένετο τοῖς Ἑλλήσιν, οὐ μόνον τῶν ἐν τοῖς πολέμοις ἀγῶνων ἀντι κρηπίδος ἢ παραδείγματος προτελεσθεῖσα, ἀλλὰ καὶ πάντων ἐπιτηδευμάτων καὶ βίου καὶ προαιρέσεως καὶ, τὸ σύμπαν εἰπεῖν, τοῦ τῶν Ἑλλήνων σπέρματος· καὶ, εἰ μὴ τότε ἡ πόλις οὕτω διήνεγκεν, ἅπαντ' ἂν ἔρρει, καὶ σώματα καὶ πράξεις καὶ λόγοι καὶ τὰ κοινὰ τῆς φύσεως». Ἀριστείδ. αὐτ. 203.

» Ἐνθαῦτα ἀναγκαίῃ ἐξέργουμαι γνώμην ἀποδέξασθαι, ἐπιφθονοὺς μὲν πρὸς τῶν πλεόνων ἀνθρώπων, ὅμως δὲ τῆ γε μοὶ φαίνεται ἀληθὲς οὐκ ἐπισχίσω. Εἰ Ἀθηναῖοι, καταβρωθήσαντες τὸν ἐπιόντα κίνδυνον, ἐξέλιπον τὴν σφετέρην, ἢ καὶ μὴ ἐκλιπόντες, ἀλλὰ μείναντες ἔδωσαν σφέας αὐτοὺς ἑρῆξῃ, κατὰ τὴν θάλασσαν οὐδαμῶι ἂν ἐπειρῶντο ἀντιῳμένοι βασιλεῖ· νῦν δὲ Ἀθηναίους ἂν τις λέγων σωτήρας γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἂν ἀμαρτάνοι τάληθός· . . Ἐλόμενοι δὲ τὴν Ἑλλάδα περιεῖναι ἐλευθέρην, τοῦτο τὸ Ἑλληνικὸν πᾶν τὸ λοιπὸν ὅσον ἐμῆδιζε, αὐτοὶ οὗτοι ἔσαν οἱ ἐπεγεύραντες, καὶ βασιλεῖα μετὰ γε θεοῦ ἀποσάμενοι· οὐδὲ σφέας χρηστήρια φοβερὰ ἐλθόντα ἐκ Δελφῶν, καὶ ἐς δεῖμα βαλόντα, ἔπεισε ἐκλιπεῖν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καταμείναντες ἀνέσχογον τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν χώραν δεῖξασθαι». Ἡρόδ. Πολυμ. ρδ.

» Niemals im ganzen Laufe der Geschichte wurde mit höherer Begeisterung und glorreicher gekämpft, und niemals war an der Entscheidung eine so unermessliche Folgenreihe geknüpft. Haetten die Perser gesiegt, so waere di Bluethe der griechischen Kultur in ihrem ersten Entfalten zerknickt, und aus dem unermesslichen Perserreich entweder ein Schau-

Ἄλλ' ἤδη ἤλθομεν καὶ εἰς τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ἐξ οὗ ὁ Περικλῆς ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἐκυβέρνησε τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων. Δι' αὐτοῦ πρὸ πάντων, καὶ τοῦ Κίμωνος, τοῦ συνθραύσαντος τῶν Περσῶν τὰς δυνάμεις, ἐπέδωκε θαυμαστῶς ἢ τῶν Ἀθηναίων πόλις, ὑπερέβαλε μακρὰν ἐν παντὶ πράγματι τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας, καὶ ἀνεδείχθη ὡσανεὶ Ἑλλάδος Ἑλλάς. Ἐπειδὴ, ἀφοῦ κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους ἡ πόλις ἐνεπίστευσε ἐαυτὴν εἰς τὴν ναυτικὴν αὐτῆς δύναμιν, προήχθη διὰ ταύτης κατὰ μικρὸν μετὰ τὴν ἀπανταχοῦ τῶν Περσῶν κατατρόπωσιν τοσοῦτον, ὥστε, εἰ καὶ μὴ ἀριθμοῦσα πλεόν τῶν εἴκοσι χιλιάδων γνησίων πολιτῶν, ἐκράτει ὁμως πολλοτάτας νῆσους καὶ περὶ χιλιάς πόλεις ἀνηρημένους ἀφ' ἐαυτῆς διὰ συμμαχικοῦ δεσμοῦ. Καὶ ἐνῶ πρότερον οἱ ἐκ τῶν κατὰ τὸ Δαυρίον ἀργυροῦν πόροι ἦσαν πρὸς χρῆσιν δημοσίαν τεταγμένοι, τὸ δὲ κοινὸν τῶν συμμαχῶν ταμεῖον ὑπῆρχεν ἐμπειπιστευμένον εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀριστείδου, ἣδη μετενεχθὲν εἰς τὰς Ἀθήνας, μετωχέυθη ὑπὸ τοῦ Περικλέους πρὸς αὐξήσιν καὶ καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Καὶ ἰδίᾳ μὲν οὔτε κατὰ τὴν δίαιταν οὔτε κατὰ τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ βίου θεραπείαν ἐθήρευον τὴν πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἀπαιτεῖτο δὲ αὕτη πρὸς μόνην τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὸν καλλωπισμὸν τῆς πατρίδος καὶ πρὸς κόσμον τῶν πατρῶων θεῶν. Καὶ οὐδαμῶς που ὑπῆρξεν ὁ βίος εἰς τοὺς ἀπόρους εὐμαρέστερος, ἢ εἰς ταύτην τὴν πόλιν, ὅπου διὰ τὴν ἀνθοῦσαν ἐμπορίαν εἰσῆγοντο διηνεκῶς τὰ πάντα πανταχόθεν τῆς οἰκουμένης (21). ὄθεν

platz fortwaerenden barbarischen Getuemels, oder, wenn es hoch kamm, ein westliches Sina geworden. Alsdann haette kein Phidias und kein Praxiteles den Marmor beseelt, kein Pindar haette durch hohe Gesaenge entzueckt, kein Aeschylus, Sophokles und Euripides das Gemueh erschuettert, und suesse Thraenen entlockt, kein Herodot, Thukydidens, Xenophon haette mit ferntoenender Stimme grosse Thaten venkuendet. Kein Plato, kein Aristoteles haette Schaeetze der Weisheit gegraben, kein Sokrates, kein Epaminondas durch hohe Tugend geglaenzet. Die schoensten Vorbilder freier Verfassungen waeren, bevor sie Fruechte trugen, von der Erde verschwunden." — Rotteck allg. Gesch. II. 31.

(21) «Ἐπὶ δὲ τὴν χώραν οὐκ αὐτᾶρκα κεκτημένον ἐκάστων, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐλλείπουσαν, τὰ δὲ πλείω τῶν ἰκανῶν φέρουσαν, καὶ πολλῆς ἀπορίας οὐσης, τὰ μὲν ὅπου χρὴ διαθεῖσθαι, τὰ δὲ ὅπου εἰσαγαγέσθαι, καὶ ταύταις ταῖς συμφοραῖς ἐπιμύμεν. Ἐμπορίον γὰρ ἐν μέσῳ τῆς Ἑλλάδος τὸν Πειραιᾶ κατεστήσατο, τοσαύτην ὑπερβολὴν ἔχον, ὥστε ἂ παρὰ τῶν ἄλλων ἐν παρ' ἐκάστων χαλεπὸν ἔστι λαβεῖν ταῦθ' ἅπαντα παρ' αὐτῆς βράδιον εἶναι πορίσασθαι. — Καὶ μὲν δὴ καὶ τῶν τεχνῶν, τὰς τε πρὸς τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου χρησίμους καὶ τὰς πρὸς ἡδονὴν μεμψιχανημένας, τὰς μὲν εὐρούσα, τὰς δὲ δοκιμάσασα, χρῆσθαι τοῖς λοιποῖς παρέδωκε". Ἰσοκρ. Πανηγ. ιά.

καὶ οὐδεμιᾶς τῆς ὁποίας εἶχον χρεῖαν πρὸς δημόσιον καλλωπισμὸν ὕλης, χαλκοῦ, ἐλεφάντου, μαρμάρου, ὑπῆρχε σπάνις· καὶ οὐδὲ τεχνίται ἔλειπον.

Εἶδεν ὁ τότε χρόνος δι' οἰκειότητος μετὰ τοῦ Κίμωνος συνδεδεμένους τὸν Πολύγνωτον, τὸν μετὰ Μίκωνος καὶ Παναίου τὴν στοὰν ἐκείνην, ἥτις ἐκ τούτου ποικίλη ἐκλήθη, κοσμήσαντα διὰ γραφῶν, καὶ ἄλλων μὲν, μάλιστα δὲ τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου πίνακος, ἐφ' οὗ ὁ Πολύγνωτος παρέστησε τὴν Μαραθώνιον μάχην. Εἶδεν ὁ αὐτὸς χρόνος τὸν Φειδίαν διὰ φιλίας συνεζευγμένον μετὰ τοῦ Περικλέους, ὅστις, ἰδιώτης ὢν ἔτι, ᾠκοδόμησε τὸ ᾠδεῖον πρὸς τὰς τῶν ῥαψωδῶν ἀπαγγελίας καὶ πρὸς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας, προστατήσας δὲ τῆς πόλεως, μετεχειρίσθη τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ ἀριστοτέχνου ἐκείνου εἰς δημιουργίαν τῶν ἔργων, τὰ ὅποια ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐπικλησιν λαβόντα, καὶ νῦν ἔτι πρὸς δῆλωσιν τῆς περὶ τὴν τέχνην ἀκρότητος κοινῶς φειδιακὰ λέγονται. Περιττὸν εἶναι βεβαίως περὶ τῶν ἔργων τούτων, γνωστῶν εἰς πάντας, καὶ πρὸ τῶν ὁμμάτων ἡμῶν οὕτως εἰπεῖν ὄντων, νὰ λαλήσωμεν ἐνταῦθα διὰ μακρῶν, ἢ νὰ περιγράψωμεν τὰ θαυμαστά Προπύλαια, ἢ τὸν μεγαλοπρεπῆ Παρθενῶνα, ἀνεγερθέντα γνώμη καὶ συνεργείᾳ τοῦ Περικλέους· λαμπρότερον, ἢ ὡς ὑπῆρχε πρότερον, περιέχοντα τὴν Ἀθηναίων ἐκείνην τοῦ Φειδίου, τὴν ὁποίαν οὗτος δημιουργῶν ἀπεμιμῆτο τὸ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐνίστανον τῆς καλλονῆς ἀρχέτυπον εἶδος (22). Ὁ αὐτὸς δὲ πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ εἰδους ὁμοιότητα τὴν τε τέχνην καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἀπειθῶν, κατεσκεύασε τὸν Ὀλύμπιον Δία, τὸν ὁποῖον ἰδὼν ὁ Παῦλος Αἰμίλιος ἐξεπλάγη, μείζω τῆς προσδοκίας εὐρηκῶς τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ ἡ ζωγραφικὴ δὲ ὀφείλει εἰς τὴν Ἀττικὴν πόλιν μέγα μέρος τῆς περὶ τὴν εὐρεσιν καὶ διασκευὴν αὐτῆς προόδου. Ἐνταῦθα ἐγενήθη ὁ τοῦ Ζευξίδου διδάσκαλος Ἀπολλόδωρος, ὅστις συγκεράσας πρῶτος τὰ χρώματα, καὶ σκιᾶς ἀπόχρωσιν ἐπινοήσας, δικαίως ἐφημίσθη ὅθεν καὶ εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐπεγράφη τὸ «Μωμήσεται τις μάλλον, ἢ μιμήσεται». Ἀθηναῖος, μαθητῆς τοῦ Φειδίου, ἦτο ὁ Ἀλκαμένης, ἐργασθεὶς ἐξίσου εὐδοκίμως εἰς μάρμαρον, χρυσοῦν καὶ ἐλέφαντα. Εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολίτας ἐγγεγραμμένος, εἰ καὶ ἐν Ἐλευθεραῖς τῆς Βοιωτίας γεννηθεὶς, ἦτο καὶ ὁ Μύρων, ὁ τοῦ Πολυκλείτου ἀντίτεχνος, τοῦ ὁποῖου ὁ Δισκοβόλος ἔλκει τὰ βλέμματα πάντων

(22) "Κομψῶς δ' εἴρηται καὶ τὸ, «ὡς τὰς τῶν θεῶν εἰκόνας ἢ μόνος ἰδὼν, ἢ μόνος δεῖξας». Στράβ.

"Phidias, quum faceret Jovis formam aut Minervae, non contemplabatur aliquem, e quo similitudinem duceret, sed ipsius in mente insidebat species pulchritudinis eximia quaedam, quam intuens in eaque defixus adillius similitudinem artem et manum dirigebat". Cicer. Or. 3.

πρὸς ἑαυτὸν, ἢ δὲ Βοῦς ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἐθρυλλήθη. Τί δὲ νὰ εἰπωμεν περὶ Παρράσιου, γράψαντος τὸν Ἀθηναίων Δῆμον; Τί περὶ Εὐφράνορος, ὅστις, πεπαιδευμένος ἀριστα καὶ θαυμαστός περὶ τε τὴν πλαστικὴν καὶ τὴν ζωγραφικὴν τέχνην, γράψας Θησεά, βασιλεῖα τῆς Ἀττικῆς, ἐκρίθη ὅτι ἐξέφρασε πρῶτος ὡς ἔδει τὴν ἠρωϊκὴν ἀνδρείαν καὶ σεμνοπρέπειαν;

Καθὼς δὲ λέγεται ὅτι ὁ μὲν Πολυκλείτος ἐτελειοποίησε τὴν πλαστικὴν τέχνην τὴν δὲ τορευτικὴν εἰς κάλλος ἀπέξεσε ὁ δὲ Φειδίας ἐνήρξατο (23), οὕτω κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα τὴν παρ' Ὀμήρου οἰονεὶ ἐναρχθεῖσαν ποιήσιν ὁ Ἀθηναῖος Σοφοκλῆς δι' ἰδίων ῥυθμῶν ἐτελειούργησε. Καὶ καθὼς ὁ Λύσιππος ἐσπούδασε διὰ μιμήσεως νὰ ἐκφράσῃ τὸν κανόνα τοῦ Πολυκλείτου, οὕτω καὶ οἱ ἀριστοὶ τῶν μετέπειτα ποιητῶν ἐτράπησαν πρὸς τὴν Σοφοκλέους καὶ τῶν αὐτῶ ὁμοίων μίμησιν. Πρὸ τοῦ Σοφοκλέους δὲ ἐπεκόσμησε τὴν ἀπὸ Θέσπιδος ἔτι ἀκατάσκευον τραγωδίαν ὁ σεμνὸς καὶ μεγαλοφρονότατος Αἰσχύλος προσθεὶς αὐτῇ ἀξίωμα. Τούτου τὴν μεγαληγορίαν διεδέχθη ἡ εὐέπεια καὶ γλαφυρότης τοῦ Σοφοκλέους καὶ ἡ σοφία τοῦ Εὐριπίδου, ἐξ ὧν ἐκείνος, οὐχ ἦτιον περὶ τε τὴν λέξιν καὶ τὰ νοήματα ὑψηλός, ἀπέξεσε καὶ ὅ,τι εἰς τὸν Αἰσχύλον ἔμεινεν ἔτι τραγῶ καὶ ἀκατέργαστον. Εἰς αὐτὸν δὲ μάλιστα ἐγνώσθη τι εἶναι ἢ διὰ τῆς τραγωδίας τῶν παθημάτων κάθαρσις (24). Ὅταν βλέπωμεν ἄνδρα γενναῖον κακῇ τύχῃ συνεζευγμένον, εὐσταθῆ καὶ ἐν τῷ θανάτῳ καὶ τὴν διάνοιαν ἀμετάτρεπτον, σώζοντα καὶ ἐν τοῖς δυστυχήμασιν ἀκλινη τὴν ψυχὴν, καὶ ἄνω ἀθροῦντα ἀταράχως (25), τότε γεννάται εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν μετὰ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς φιλάνθρωπίας τὸ αἶσθημα ἐκείνο, τὸ ὁποῖον, ἀλλότριον πάσης ταπεινότητος, διδάσκει καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς νὰ ἀτενίζωμεν πρὸς τὰ ἄνω, ὡσανεὶ τῆς θείας προνοίας συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι. Πρὸς διέγερσιν δὲ τοῦ ἐλέους οὐδεὶς ποτὲ μείζων ἀνεδείχθη τοῦ Εὐριπίδου, μετενέγκαντος εἰς τὴν σκηνὴν τοὺς καρπούς τῆς φιλοσοφίας καὶ τὰς θείας τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ Σωκράτους γνώμας. Ἦνθησε δὲ ἡ τραγωδία καὶ διεβοήθη, θαυμαστὸν ἀκρόαμα

(23) Primus (Phidias) artem toreuticen aperuisse atque demonstrasse merito judicatur. Plin. 34. 19. 1.

(24) «Ἐστὶν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας, μέγθος ἔχουσης, ἠδυσμένη λόγῳ, χωρὶς ἐκάστῳ τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορφαῖς ὄντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας· δι' ἐλέου καὶ φόβου περιένουσα τὴν τῶν τοιοῦτων παθημάτων κάθαρσιν» Ἀριστ. Ποιητ. κ' 6.

(25) «Ecce spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo deus, ecce par deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compositus, utique si et precocavit». Senec. de Provid. c. 2.

καὶ θέαμα τῶν τότε ἀνθρώπων γενομένη, καὶ παρασχούσα, ὡς εἶπέ τις τῶν ἀρχαίων, τοῖς μύθοις καὶ τοῖς πάθεσιν ἀπάτην, ἣν ὄ,τε ἀπατήσας δικαιοτέρος τοῦ μὴ ἀπατήσαντος, καὶ ὁ ἀπατηθεὶς σοφώτερος τοῦ μὴ ἀπατηθέντος. Ὅθεν ὄχι πρὸς κενὰ μόνον τῶν ὀφθαλμῶν ἐντυπώματα, ἀλλὰ πρὸς κάλλιστα καὶ σεμνότατα τῆς ψυχῆς σπουδάσματα, πρέπει νὰ φρονῶμεν ὅτι ἐχορηγοῦντο τὰ πρὸς παράστασιν τοῦ Οιδίππου, τῆς Ἀντιγόνης, τῆς Ἠλέκτρας, τῶν Φοινισσῶν, τῆς Μηδείας καὶ τῶν τοιούτων δραμάτων γινόμενα ἀναλώματα. Οὐδὲ λυρικῆς ποιήσεως ἄπειροι ἐδείχθησαν αἱ Ἀθηναῖαι, ἀλλὰ τὸν ὑπατον τῶν λυρικῶν Πίνδαρον, Θεβαῖον ὄντα, Ἀθηναῖον ἠθέλησαν νὰ ἔχωσι, δημοποίητον πολίτην ἀναγράψασαι. Καὶ ἡ κωμῶδια δὲ, ἀλλοθι λαβοῦσα ἀρχὴν, ἐν Σικελίᾳ μάλιστα, ἐν Ἀθήναις ἠλικιώθη· καὶ ὄχι ἡ ἀρχαία μόνον ἐκείνη, ἡ πολλακίς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ τῆν τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀκολασίαν περιστείλασα, ἀλλὰ καὶ ἡ μέση καὶ νέα, ἧτις, ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς οἰκίας τρόπον τινὰ εἰσελθοῦσα, ἐπωφελέστατα τοὺς χαρακτῆρας καὶ τὰ ἦθη τῶν ἰδιωτῶν ἐμιμήθη· καὶ ὁ Ἀριστοφάνης, εἰ καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν καταταττόμενος κωμῶδιαν, ἄριστος ὁμῶς τῶν ἠθῶν ἀναδείκνυται διδάσκαλος, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Πλάτων τοσοῦτον ἠγάπα ὥστε καὶ τέμενος Μουσῶν τὴν ψυχὴν εἶπεν Ἀριστοφάνους.

Περὶ δὲ τῆς Ῥητορικῆς τί νὰ εἰπώμεν; τῆς ὁποίας ἡ σπουδὴ, ὡς λέγει ὁ Ῥητορικώτερος τῶν Ῥωμαίων, δὲν ὑπῆρξε κοινὴ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τῶν Ἀθηναίων ἰδίᾳ (26). Καὶ τῶντι μία πόλις ἀττικὴ ἀνέδειξε πλείοτερα Ῥητορίας ἔργα, ἢ ὁμοῦ ἡ λοιπὴ Ἑλλάς ἅπασα. Τῆς τέχνης δὲ ταύτης οὐδεμίᾳ ἄλλῃ πρέπει νὰ κριθῆ ἐπωφελεστέρα εἰς τὸ δημόσιον, ὡς κοινῆς τοῦ βίου διδασκάλου καὶ τὴν ἀβελτηρίαν καὶ θηριωδίαν ἀπελευθέρουσης. Ἐπειδὴ τὰ πάντα κατὰ τὸν τότε

(25) »Hoc autem studium non erat commune Graeciae, sed proprium Athenarum. Quis enim aut Argivum oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda, docto homine, suspicari libet. Lacedaemonium vero usque ad hoc tempus audivi fuisse neminem. Menelaum ipsum dulcem illum quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem. Brevitas autem, laus est interdum in aliqua parte dicendi, in universa eloquentia laudem non habet. At vero extra Graeciam magna dicendi studia fuerunt, maximique huic laudi habitus homines illustre oratorum nomen reddiderunt. Nam ut semel e Peireaeo eloquentia evecta est, omnes peragravit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, ut se externis oblineret moribus, omnemque illam salubritatem Atticae dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui paene dediceret». Cic. de cl. Or. 13.

χρόνον ὑπῆρχον παρὰ τῷ δήμῳ, καὶ ἄνδρες δημῳδαὶ παρέδρευον εἰς τὰ δικαστήρια, ἦτο ἐπάναγκες ἢ περίκλειος ἐκείνη καὶ ἀλκιβιάδεις καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας ἐξεληθόντων ἀνδρῶν Ῥητορεία καὶ παιδεία νὰ συγκαταβῆ πρὸς τὴν δημοτικὴν ἀπλότητα. Καὶ οὕτω συνέβη ὥστε, ὅτιδῆποτε οἱ εἰς τὴν σκέψιν τῶν σπουδαιωτάτων πραγμάτων προσηλωμένοι νέες ἐμελέτων καθ' ἑαυτοὺς, αὐτὸ τοῦτο νὰ ἐξηγῆται καὶ πρὸς κοινὴν ἀπάντων κατάληψιν. Καὶ ἐπειδὴ περὶ ἀττικῆς Ῥητορείας ὁ καιρὸς δὲν συγχωρεῖ οὐδὲ πολλοστημόριον τῶν δεόντων νὰ εἰπώμεν, οὔτε περὶ τῆς χάριτος τοῦ Λυσίου, οὔτε περὶ τῆς εὐπειρίας καὶ γλαφυρότητος τοῦ Ἰσοκράτους, οὔτε περὶ τῆς σεμνότητος καὶ δεινότητος τοῦ Δημοσθένους, ὅστις μόνος ἐξεπλήρωσε πάντα Ῥητορίας ῤυθμὸν, ἐπιφέρομεν τοῦτο μόνον ἐκ τοῦ Κικέρωνος, ὅτι ἡ Ῥητορικὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἀναχθεῖσα πάσας περιενόστησε τὰς νήσους καὶ πᾶσαν περιώδευσε τὴν Ἀσίαν, ἐξ οὗ γίνεται δῆλον ἀρκούντως, ὅτι δι' εὐρέσεως καὶ τελειώσεως τῆς τέχνης ταύτης ἡ Ἀθηναίων πόλις κατέστη τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος. Καὶ δὲν εὐδοκίμει μόνον ἀκμαζόντων τοῦ Ἰπερίδου, τοῦ Δισχίνου, τοῦ Δημοσθένους, ἀλλὰ διατήρησε τὴν φήμην αὐτῆς καὶ ἕως τῶν ἐσχάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ χρόνων, ὀνομαζομένη ἔτι καὶ ἐπὶ Λιβανίου λόγων ἐργαστήριον.

Εἰς τὴν Ῥητορίαν προσέταξεν ἑαυτὴν ἐν Ἀθήναις, ὡς τρῶφιμος καὶ ἀκόλουθος, ἡ Ἱστορία. Ἐπειδὴ ἀφοῦ ὁ Ἡρόδοτος, πᾶρασχὼν εἰς τοὺς ἥρωας τοῦ περσικοῦ πολέμου τὸν παρ' ἑαυτοῦ ἔπαινον καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ μαρτυρίαν, ἀνέγνωσε δημοσίᾳ εἰς ταύτην τὴν ἡδὴ προσέχουσαν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πόλιν μέρος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, ἐν ἣ περιέλαβεν ἀπίσχη τῆς τότε οἰκουμένης τὰ μνήμης ἄξια, διεγερθεὶς ὁ Θουκυδίδης ἐκ τῶν εἰς ἐκείνον γενομένων ἐπαίνων, ὡς ὑπὸ τοῦ τροπαίου τοῦ Μιλτιάδου ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπεβάλετο νὰ συγγράψῃ τὰ τῆς πατρίδος αὐτοῦ πράγματα. Πρῶτος οὗτος, μετακαλέσας οὕτως εἰπεῖν τὴν Ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ἀδύτων τῶν ναῶν, προσῆξεν αὐτὴν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, προσαρμόσας αὐτὴν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ πολεμικὴν ἐμπειρίαν. Ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ φυγαδευθεὶς, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὠφελησῇ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ἐν τοῖς στρατοπέδοις διὰ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ καὶ συνέσεως, ἠθέλησεν ἐν τῇ ἀναχωρήσει αὐτοῦ νὰ γίνῃ πρὸς αὐτοὺς χρήσιμος διὰ συγγραφῆς, ἐξηγῶν καὶ ἐκθέτων ὡσπανεὶ πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν (27) τὰ γε-

(27) »Πλὴν ὁ Σιμωνίδης τὴν μὲν ζωγραφίαν ποίησαι σιωπῶσαν προσαγορεύει, τὴν δὲ ποίησαι ζωγραφίαν λαλοῦσαν· ὅτι γὰρ οἱ ζωγράφοι πράξεις ὡς γινόμενάς δεικνύουσι, ταύτας οἱ λόγοι γεγεννημένας διηγῶνται καὶ συγγράφουσιν. Εἰ δὲ οἱ μὲν χρώμασι καὶ σχήμασιν, οἱ δ' ὀνόμασι καὶ λέξεσι ταῦτ' ἀπολοῦσιν, ἕλκ' καὶ

νόμω καὶ τὰς τύχας τοῦ θληθριωτάτου ἐκείνου πολέμου. Οὕτω δὲ ἐν τούτῳ εὐδοκίμησεν, ὥστε ἐβρέθη περὶ αὐτοῦ ὅτι περὶ πολεμικῶν πραγμάτων ἔψαλε πολεμιστήριον (28). Ἐξήγησε δὲ ὅχι μόνον τὰς βουλὰς καὶ γνώμας τῶν ἀρχηγούντων, ἀλλ' ὑπέδειξε συνειτώτα καὶ τὰς αἰτίας τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν κακῶν τὴν θεραπείαν. Ὅθεν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν περὶ τὰ αὐτὰ ἀσχοληθέντες, ὁ Πολύβιος, ὁ Σαλλούστιος, ὁ Τάκιτος καὶ αὐτοὶ οἱ νεώτεροι, ἀκραιφνῶς μαθηταὶ αὐτοῦ ἀνεφάνησαν, καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀγγλῶν ἱστορικῶν τὴν πρώτην τοῦ Θεουκιδίδου σελίδα ἀρχὴν τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας ὠνόμασεν. Οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους μεταξὺ τῆς διηγήσεως παρενέβαλεν, εἶναι μεστοὶ καὶ ἐπιβρύτοι ἐξαιρέτου πολιτικῆς σοφίας, καὶ οὐδεὶς ποτε ἰσχυρότερον αὐτοῦ μετεχειρίσθη τὴν δύναμιν τῆς βήτορικῆς πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν ἀδίδων τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀρχῶν. Καὶ οὕτω ἡ ἱστορία διὰ τῆς μεγαλονοίας Ἀθηναίου ἀνδρὸς κατέστη τῆς πολιτικῆς ἐμπειρίας ἀντίσταθμος καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ πρόξενος. Ὁ συμπολίτης δὲ αὐτοῦ Ξενοφῶν, εἰ καὶ μήτε κατὰ τὴν δianoian, μήτε κατὰ τὴν λέξιν πρὸς αὐτὸν ἰσοστάσιος, προσήρμοσεν ὁμως καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ἀνθρωπισμὸν τὴν τῶν πραγμάτων συγγραφὴν. Σπουδαστὴς τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας γενόμενος, καὶ μέγα τοῦ βίου αὐτοῦ μέρος ἐν τοῖς στρατοπέδοις διαγαγὼν, μεθῆρμος καὶ συνεχέρασε τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην, τὸ τῆς ἀρχῆς καθήκον καὶ πᾶσαν τοῦ βίου πράξιν πρὸς τὰς τοῦ φιλοσόφου λόγου διδασκαλίαις. Μέγα εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν βῆμα μετὰ τὸν Θεουκιδίδην, τὸν δημιουργὸν τῆς πραγματικῆς ἱστορίας, ἔκαμεν ὁ Ξενοφῶν, γενόμενος τῶν ἰδίων αὐτοῦ πράξεων ἀφηγητὴς, ἀποφυγὼν διὰ τῆς ἡμερότητος καὶ μετριοπαθείας αὐτοῦ τὰ σφάλματα, εἰς τὰ ὁποῖα περιπίπτουσι συνήθως οἱ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἱστοροῦντες πράξεις.

Πόσον παρ' Ἀθηναίους ὑπῆρχεν ἐν τιμῇ καὶ ἡ ἱατρικὴ τέχνη καὶ ἐξ ἄλλων μὲν μανθάνομεν, πρὸ πάντων δὲ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τὸν Ἰπποκράτην, τὸν κορυφαῖον τῶν ἱατρῶν, δημοποίητον ἑαυτῶν πολι-

τρόποις μιμήσεως διαφέρουσι, τέλος δ' ἀμφοτέρους ἐν ὑπόκειται, καὶ τῶν ἱστορικῶν κράτιστος ὁ τὴν διήγησιν, ὡσπερ γραφὴν, πάθει καὶ προσώποις εἰδωλοποιήσας ὁ γυν' Θεουκιδίδης ἀεὶ τῷ λόγῳ πρὸς ταύτην ἀμιλλᾶται τὴν ἐνέργειαν». Πλουτ. Πολιτ. Ἀθην. κ. πολ. ἢ κ' σφ. ἐνδ.

(28) Quomagus sunt Herodotus, Thucydidesque mirabiles, quorum aetas cum in eorum tempora, quos nominavi, incidisset, longissime tamen ipsi a talibus deliciis, vel potius ineptis, abfuerunt: alter enim sine ullis salubris quasi sedatus amnis fluit; alter incitator fertur, et de bellicis rebus canit etiam quodammodo bellicum. Cicero. Or. XII.

τὴν ἀνάδειξαν καὶ δημοσίᾳ ἐμήνησαν εἰς τὰ Ἐλευσίαια (29). Τὰς δὲ τῆς φιλοσοφίας τροφούς Ἀθήνας τίς δύναται ἐπαρκούντως νὰ ἐπαινέσῃ; Καὶ ἐὰν ἓνα μόνον ἐγέννων, τὸν Σωκράτην, δι' αὐτοῦ μόνου τοῦ ὀνόματος ἔπρεπε νὰ κριθῶσιν ὡς λαμπρῶς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐεργετήσασαι. Ἀλλ' αἱ Ἀθῆναι παρήγαγον πολλούς, αἵτινες, εἰ καὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἐξῆλθον ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Σωκράτους, ἀλλ' ὁμως ἐπιληφθέντες διὰ τοῦ νοῦς ἄλλος ἄλλου ἐκ τῶν παντοδαπῶν πανταχόσε διακεχυμένων αὐτοῦ διαλέξεων, διάφοροι καὶ ἀνόμοιοι πρὸς ἀλλήλους ἀνεφάνησαν. Καὶ ἂν ἦναι ἀληθὲς ὅτι περὶ αὐτοῦ παρέδωσαν οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐξ ἐκάστου τῶν Ξενοφωντείων μανθάνομεν διαλόγων, ὅτι ὁ Σωκράτης πρῶτος ἀνεκάλεσε τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τῶν ἀποκρύφων καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς περικεκαλυμμένων πραγμάτων (30), καὶ προσῆξεν αὐτὴν εἰς τὸν κοινὸν βίον, ἵνα ἀσχολῆται περὶ τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας καὶ καθόλου περὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ κακὰ πράγματα· ἂν τούτο εἶναι ἀληθὲς, τίς ποτε τοῦ Σωκράτους ὑπῆρξε φιλανθρωπότερος, τίς μετριοτέρος καὶ παντὸς τύφου καὶ ἀλαζονείας ἄλλοτριώτερος; Δι' αὐτοῦ ἡ φιλοσοφία κατέστη τοῦ βίου ἰθύντρια, τῶν ἀρετῶν πασῶν γενέτειρα, τῶν δὲ φαύλων ἐπιθυμιῶν νικητρία. Αὐτὸς, εἴ τις ποτὲ καὶ ἄλλος, καὶ κατὰ τὸν ἴδιον αὐτοῦ κανόνα εἴωθε, τέλειον Αἰδοῦς παράδειγμα παρασχῶν, καὶ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀναδείξας εἰς τὸν κόσμον ἐν τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων ἀρχετύπων, τοῦ ὁποίου ἔλλειπεν εἰσέτι ὑπόδειγμα, τὴν εἰκόνα τοῦ ὑπὲρ τῆς πεποιθήσεως αὐτοῦ ἀποθνήσκοντος σοφοῦ (31).

(29) «Ἐβδόξῃ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων εἶναι Ἰπποκράτει καὶ πολιτείαν καὶ σίτησιν ἐν Πρυτανείῳ διὰ βίου.»

«Καὶ λαμπρῶν ἔτυχε τιμῶν παρ' Ἀθηναίους, οἵτινες καὶ δεῦτερον αὐτὸν ἀφ' Ἡρακλείους δημοσίᾳ τοῖς Ἐλευσινίοις ἐμήνησαν καὶ πολιτὴν ἔγραψαν». Meurs de fort Athen. c. 5,

(30) Socrates mihi videtur, id quod constat inter omnes, primus a rebus occultis et ab ipsa natura involutis, in quibus omnes ante eum philosophi occupati fuerant, avocavisse philosophiam, et ad vitam communem adduxisse: ut de virtutibus et vitiis, omninoque de bonis rebus et malis quaereret, coelestia autem vel procul esse a nostra cognitione censeret, vel, si maxime cognita essent, nihil tamen ad bene vivendum conferre. Cicero. Acad. I, 4.

(31) Πόσον ἐτίμων τὸν Σωκράτην καὶ Πλάτωνα οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ἀρκοῦσι πρὸς μαρτυρίαν ἡ περιεχόμενος ἐκείνη βῆσις Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος. «Καὶ οἱ μετὰ λόγου θιάσαντες χριστιανοὶ εἶσι, καὶ ἄθροισμα ἐνομιμάσθησαν· οἷον ἐν Ἑλλασί μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς, ἐν βαρβάρους δὲ Ἀεραῖοι». Καὶ ἡ ἠριγένους, ὅστις παραθέσας ἐκ τῆς πρὸς Δίωνα ἐπιστολῆς τοῦ Πλάτωνος τὴν πε-

Τὸν δὲ τούτου μαθητὴν Πλάτωνα, τὸν Ὀμηρον τῶν φιλοσόφων, τίς ἄμοιρος πλατωνικῆς ὑψινοίας δύναται προπόντως νὰ ἐνοήσῃ; Δι' αὐτοῦ ὁ ποιητικὸς τῶν Ἑλλήνων χαρακτήρ ἐξεφράσθη φιλοσοφικῶς. Οὗτος, εἰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν πάλιν πρὸς τὴν τῶν ἀποκρῦφων τῆς φύσεως πραγμάτων ἐπανέφερε ζήτησιν, περὶ ἀρχῆς καὶ γενέσεως κόσμου καὶ περὶ ἄλλων τοιούτων ἀνερευνῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ φυσικοὶ εἰς αἰτίας ἀλόγους, καὶ δυνάμεις ἀπρονοήτους καὶ κατηναγκασμένα πάθη διατρέβοντες τὸ θεῖον· ἀλλὰ κατὰ Πλούταρχον ἐκλάμψασα ἡ Πλάτωνος δόξα, διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός, ταῖς θεαῖς καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. Ὁμως οὐδ' αὐτὸς ἀπὸ τῆς τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ ἀπεστάτησεν ἀρετῆς, ἀλλὰ μάλιστα ἐστερέωσε τὰ κυριώτερα αὐτοῦ δόγματα. Τὸ παρὰ Σωκράτους διδάχθην, ὅτι εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, θεαῖς μετεχούσας μοίρας, χωρισθείσας ἀπὸ τοῦ σώματος, ὑπάρχει ἀνεωγμένη ἡ εἰς οὐρανὸν ἐπανοδος, ἐπεστήριξεν ὁ Πλάτων δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων καὶ ἐν ἐκτάσει ἡρμήνευσεν. Ἐδίδαξε δὲ καὶ τὴν ὑπαρξίν ἀρχετύπων τῶν πραγμάτων μορφῶν ἢ ἰδέων, μήτε γεννωμένων μήτε φθειρομένων, πάντων τῶν ἄλλων γεννωμένων τε καὶ ἀποφθιόντων, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν δουλείαν καὶ τὰ θέλγητρα παραγγέλλει νὰ ἀπαλλάττωμεν τὴν διάνοιαν, ἀνακαλοῦντες αὐτὴν πρὸς μόνην τὴν ἐκείνων ἐνοσίαν (32). Οὕτω περὶ μόνων τῶν Ἀθηναίων ἐδύνατο τότε

ρικοπὴν ταύτην· « μὴδαμῶς εἶναι ῥητὸν τὸ πρῶτον ἀγαθόν, ἀλλ' ἐκ πολλῆς συνουσίας ἐγγιγνόμενον, καὶ ἐξαίφνης οἶον ἀπὸ πυρὸς πηδῆσαντος ἐξαφθὲν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ » προσθέτει· « ὦν καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες συγκατατιθέμεθα ὡς καλῶς λεγομένοις· ὁ θεὸς γὰρ αὐτοῖς ταῦτα καὶ ὅσα καλῶς λέλεκται ἐφανέρωσεν. »

(32) Ut igitur in formis et figuris est aliquid perfectum et excellens, cujus ad cogitatam speciem imitando referuntur ea, quae sub oculos ipsa cadunt, sic perfectae eloquentiae speciem animo videmus, effigiem auribus quae- rimus. Has rerum formas appellat ideas ille non intelligendi solum sed etiam dicendi gravissimus auctor et magister Plato, easque gigni negat et ait semper esse, ac ratione et intelligentia contineri. caetera nasci, occidere, fluere labi nec diutius esse uno et eodem statu. Cicer. Or. 3.

« Συνέθη ἡ περὶ τῶν εἰδῶν δόξα τοῖς εἰποῦσι διὰ τὸ πεισθῆναι περὶ τῆς ἀληθείας τοῖς Ἡρακλειτεῖσι λόγοις, ὡς πάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ βρόντων, ὥστ' εἴπερ ἐπιστήμη τινὸς ἔσται καὶ φρόνησις, ἐτέρας δεῖν τινὰς φύσεις εἶναι, παρὰ τὰς αἰσθητὰς μενούσας. — Ὁ μὲν Σωκράτης τὰ καθόλου οὐ χωριστὰ ἐποίησε. Οἱ δὲ (περὶ Πλάτωνα) ἐχώρισαν, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσαν. Ἄριστ. Μεταφ. 13. 4.

ἀληθῶς νὰ λεχθῆ· α ὡς τᾶλλα μὲν πάντα κοινὰ εἶναι τῶν Ἑλλήνων, τὴν δ' εἰς οὐρανὸν ἀνθρώπους φέρουσαν ὁδὸν Ἀθηναίους εἰδέναι μόνους». Καὶ καθὼς ὁ Σωκράτης εἰς τὰ ὑγιερά αὐτοῦ δεῖπνα προσέθηκεν ἄρτυμα ἡδύτατον τὸν διάλογον, οὕτω καὶ οἱ κορυφαῖοι τῶν Σωκρατικῶν διὰ τῶν θελγήτρων τῆς φράσεως, ὡς διὰ γοητείας τινὸς, θαυμαστοὺς σεμνοτάτων πραγμάτων ἔρωτας καὶ διήγειρον καὶ ὑπέτρεπον. Περὶ τοῦ Ξενοφῶντος γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐκλήθη ἀττικὴ μοῦσα διὰ τὴν γλυκύτητα τῆς ἐρμηνείας. Τοῦ δὲ Πλάτωνος τοιαύτη τις εἶναι ἡ τοῦ λόγου εὐροια καὶ μεγαλοπρέπεια, ὥστε καὶ θεὸν τινὰ τῶν φιλοσόφων αὐτὸν ὑπελάμβανον, λέγοντες ὅτι, ἂν ὁ Ζεὺς ἐλάλει ἑλληνιστὶ, ἤθελε λαλήσει ὡς ὁ Πλάτων (33). Ὅθεν καὶ ἐκ τῶν περιπάτων τῆς Ἀκαδημίας ἐξοχοὶ ἐξηλθον ῥήτορες, καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης λέγουσιν ὅτι ἐπιμελῶς τὰς βίβλους τοῦ Πλάτωνος ἀνεγίνωσκε καὶ αὐτοῦ καὶ διήκουσε. Ἐνῶ δὲ καὶ πρότερον τῶν ἀττικῶν ἢ φράσις ἦτο ἐσχηματισμένη πρὸς τὴν ὑγιεῖαν ἐκείνην, δι' ἧς πρὸ τῶν ἄλλων εὐδοκίμει, ἀποξεσθεῖσα ἦδη ὑπὸ τῆς εὐφυΐας τῶν Σωκρατικῶν, ἀμέτρως διὰ τῆς χάριτος αὐτῆς καὶ κομψότητος ἤρεσκε. Μάλιστα δὲ κομψὴ καὶ στωμύλος εἶναι ἡ εἰρωνεία, τὴν ὁποίαν εἰς τοῦ Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος τὰ συγγράμματα μεταχειρίζεται ὁ Σωκράτης ἐμπαίζων τοὺς Σοφιστὰς, καθ' ἣν ἐκρίθη ὅτι προέχει πάντων κατὰ τὴν εὐτραπέλιαν καὶ φιλανθρωπίαν.

Ἄλλ' ἤδη καλεῖ τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὁ ἐξοχος μεταξὺ τῶν κορυφαίων τῆς ἀττικῆς φιλοσοφίας Ἀριστοτέλης, ὁ σταθερῶς τὴν ἀληθεστάτην τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ γνώμην φυλάξας, ὅτι πᾶσα μάθησις τῶν γνησίων ἀνθρωπίνων τεχνῶν ἐνὶ τινὶ κοινωνίας δεσμῷ συνέχεται (34). Ἵπῃρχε δὲ ἐν αὐτῷ ἡ ἐπιθυμία ἐκείνη, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Πλάτων ἤθελε νὰ ἐνυπάρχη εἰς τοῦ φιλοσόφου τὴν ψυχὴν, ὅχι ἐπιθυμία μᾶς τινὸς μόνης ἐπιστήμης, ἀλλὰ πασῶν. Πρὸς τοιαύτην δὲ σπουδὴν σύμμετρον ἔχων τὸν νοῦν κατώρθωσε τὸ ἀκρότατον πάντων, νὰ τρέψῃ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς πάντα τὰ μέρη, περιλαβὼν ἅπαντα τὸν κύκλον, τὴν ὁλότητα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ὅχι μόνον διὰ τοῦ νοῦς, ἀλλὰ καὶ διὰ συγγραφῆς. Ὅθεν εἰς οὗτος μόνος, ἐπιστήμην τῶν ὀρχῶν καὶ τῶν αἰτίων τῶν ὄντων τὴν φιλοσοφίαν ἀναδειξας καὶ πᾶσαν ἐν γένει τὴν ἑλληνικὴν μάθησιν εἰς σύστημα ἀναγαγὼν, συνέγραψε μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀκριβείας περὶ

(33) «Quis enim uberior in dicendo Platone? Iovem ajunt philosophi, si graece loquatur, sic loqui». Cicer de Or. I. 31.

(34) «Est illa Platonis vera vox omnem doctrinam ingenuarum et humanarum artium uno quodam societatis vinculo contineri». Cicer. de Orat. 3. 6.

διαφορωτάτων πραγμάτων, περί ἄστρον κινήσεως, τάξεως καὶ διαστημάτων, περί δυνάμεως καὶ λόγου τῶν στοιχείων, περί τῶν διαφορῶν εἰδῶν καὶ γενῶν τῶν ζώων, φυτῶν καὶ λίθων, καὶ πρῶτος ἀνήγαγε πρὸς τοὺς τοῦ ὀρθοῦ λόγου κανόνας τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα πολλοτάτων τεχνῶν, ἀκμαζουσῶν μέχρι τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, μεταβαλὼν εἰς ἐπιστήμην πᾶν ὀτιδήποτε, ὡς εἶπε τις τῶν νεωτέρων, ὑπὸ τὸν κάλαμον αὐτοῦ ἤλθε. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθὴς δημιουργὸς τῆς λογικῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν εἰς τὸσαύτην ἔφερε τελειότητα, ὥστε ὁ πατήρ τῆς νεωτέρας κριτικῆς φιλοσοφίας ἀπεφάνθη, ὅτι ἡ λογικὴ ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μέχρι τῆς σήμερον οὐδὲ βήμα περαιτέρω προέβη. Πρὸς αὐτὸν ἂς ἀποβλέπωσιν ἐκεῖνοι τῶν φιλοσόφων, οἵτινες πολλάκις μόλις μιᾶς τέχνης τοὺς λόγους ὀρθῶς κατέχοντες, φρονουσὶν ὅτι ἐπὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν ἐρεῖδεται, ὡς ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ Ἄτλαντος ὁ οὐρανὸς, ἅπαντα τῶν ὄντων ἡ φύσις. Ἐκ τῆς σχολῆς τοῦτου τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐκ τῆς Ἀκαδημίας, ὡς ἐξ ἐργαστηρίου πασῶν τῶν τεχνῶν, ἐξῆλθον ῥήτορες, βασιλεῖς καὶ πολιτειῶν ἀρχηγοί· ἐν αὐταῖς ἐξεπαιδεύθησαν μαθηματικοί, ἰατροί, ποιηταί, μουσικοί. Καὶ ὄχι τῶν συγχρόνων αὐτοῦ μόνον ἐχρημάτισεν ὁ Σταγειρίτης διδάσκαλος, ἀλλὰ καὶ τῶν μεταγενεστέρων ἀνθρώπων. Κατὰ τὴν μακρὰν τῶν αἰώνων τῆς καθολικῆς ἀπαιδευσίας σειρὰν μέχρι τῆς ἀναγενήσεως τῶν γραμμῶν οἱ λαοὶ, ὡσπερὶ παραμιλλώμενοι, ἤντλουν ἐκ τῆς ἀριστοτελικῆς μεγαλονοίας, ὡς ἐκ πηγῆς ἀφρονωτάτης, ἅπαντες αὐτῶν τὴν σοφίαν. Καὶ οὕτως αἱ Ἀθῆναι, αἱ πολιτὴν τρόπον τινα ἑαυτῶν τὸν Ὀμηρον ἀναδείξασαι, αἱ τὸν Πλάτωνα γεννήσασαι, αὐταὶ καὶ τὸν σοφώτατον τῶν φιλοσόφων, τὸν Ἀριστοτέλην, εἰς αἰδίον τῶν ἐπιγενομένων ἀνθρώπων μνήμην παρέδωκαν.

Παραλείπω, ἵνα μὴ πέραν τοῦ μετρίου ἐκτείνω τὸν λόγον, τοὺς ἀπὸ τῆς Στοᾶς καὶ τῶν Κήπων τοῦ Ἐπικούρου, τοὺς Ἀριστιπτεῖους, τοὺς Μεγαρικοὺς, τοὺς Ἡλείακους καὶ λοιποὺς πάντας ἐκ τῆς Ἀττικῆς γεννηθέντας φιλοσοφίας, καὶ περαίνω τὸ σχεδίασμα τῆς Ἀθηναϊκῆς παιδείας διὰ τῶν λέξεων τοῦ γλαφυρωτάτου τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ εὐγλωττοτάτου τῶν Ῥωμαίων ῥητόρων, τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τοῦ Κικέρωνος, τοῦ μὲν ἀποφαινομένου « ὅτι τοσοῦτον ἀποπέλοιπεν ἡ πόλις ἡμῶν περὶ τὸ φρονεῖν καὶ τὸ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὥστε οἱ ταύτης μαθηταὶ τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γεγόνασι, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν τεκμηρίον εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἑλλήνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετασχόντας » τοῦ δὲ λέγοντος « Adsunt Athenienses, unde humanitas doctrina, religio, fruges, jura, leges ortae atque in omnes terras distributae putantur; de quorum urbis possessione pro-

pter pulchritudinem etiam inter deos certamen fuisse proditum est, quae vetustate ea est, ut ipsa ex sese suos civos genuisse dicatur, et eorum eadem terra parens, altrix, patria dicatur; auctoritate autem tanta est, ut jam fractum prope ac debilitatum Graeciae nomen hujus urbis laude nitatur ».

Καὶ ταῦτα μὲν ἱκανὰ ἵνα πάντες ἐννοήσωμεν, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπέπρηξεν ὄχι μόνον τῆς ἀληθοῦς παιδείας γενέτειρα, ἀλλὰ καὶ τροφὸς εὐμενῆς καὶ εἰσηγητῆς αὐτῆς ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων (35).

(35) « Καὶ περὶ μὲν τούτων ἱκανὰ ὦν δ' οὐδεὶς τὸ μέχρι τούδε, ὅσα γ' ἡμεῖς σὺνισμεν, ἐν ταῖς κοιναῖς εὐφημαῖς ἐμνήσθη, ταῦτα οὐ πρὶν εἰπεῖν παύσομαι· καὶ γὰρ ὡσπερ οὐ θεμιτὸν μοι φαίνεται λόγοις τὰς πράξεις κοσμοῦντα τοῦ κατ' αὐτοὺς τοὺς λόγους μέρους παρελθεῖν τὴν μνησάν· μόνον γὰρ ἀπάντων ἀνθρώπων, τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο, ἀναίμακτον τρόπον ἐστήσατε, οὐκ ἀπὸ Βοιωτῶν οὐδ' ἀπὸ Λακεδαιμονίων, οὐδὲ Κορινθίων, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὁμοφύλων ἀπάντων· λέγω δὲ οὐχ ὡς ἄντις Ἕλληνας προσείποι πρὸς βαρβάρους ἀντιδικρούμενος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κοινῶν γένους τῶν ἀνθρώπων, καὶ νίκη ἀνέλεσθε ἐντιμον καὶ μεγάλην κατὰ παντὸς τοῦ χρόνου, οὐ κατὰ τὴν ἐν Τανάγρα μάχην τὴν ἀμφισβητήσιμον, οὐδὲ μὰ Δία κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι τοσοῦτον νικῶσαν, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς καὶ πρέπουσαν ἀνθρώπῳ καὶ δινηκεῖ καὶ ἦν Διὸς παῖδα προσειπεῖν εὐσεβέει· ἅπαται γὰρ αἱ πόλεις, καὶ πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων γένη, πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν δαίταν καὶ φωνὴν ἀπέκλινε, καὶ οὐ φρουραῖς ἔγκαθεστηκυῖαις ἡ δύναμις τῆς πόλεως συνεχεται, ἀλλὰ πάντων ἐξεπίτηδες τὰ ὑμέτερα ἡρημένον καὶ εἰσποιούντων ἑαυτοὺς ὡς δυνατόν τῇ πόλει, συνεχυομένων καὶ παισὶ καὶ ἑαυτοῖς τοῦ παρ' ὑμῖν καλοῦ μεταλαβεῖν· καὶ οὔτε Ἡρακλέους στήλαι κωλύουσιν, οὔτε Διῶν κολωνοῖς ταῦτα ὀρίζεται, οὐδ' ἐν Βοσπόρῳ, ἐποτέρῳ βούλει, οὐδὲ στενοῖς Συρίας καὶ Κιλικίας, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν γῆν ζῆλος ἐπέρχεται τῆς ὑμετέρας σοφίας καὶ συνθείας, καὶ ταύτην μίαν κοινὴν φωνὴν ἀπαντες τοῦ γένους ἐνόμισαν, καὶ δι' ὑμῶν ὁμόφρονος μὲν πᾶσα γέγονεν ἡ οἰκουμένη, ἴδοις δ' ἂν καὶ τοὺς ἠνιόχους καὶ τοὺς νομέας καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάττης ζῶντας, καὶ πάντα ὅσα ἔθνη καὶ κατὰ πόλεις καὶ κατὰ χώρας τῆς παρ' ἡμῶν φωνῆς ἐχομένους· καὶ πειρομένους τῆς γῆς ἀθάπτεσθαι, καθάπερ τοὺς νεῖν ἀδυνάτους. . . ταύτην ἐγὼ τῇ μεγάλῃ ἀρχῇ καλῶ τὴν Ἀθηναίων, οὐ τριήρεις διακοσίας, ἢ πλείους, οὐδ' Ἴωνιαν, ἢ Ἑλλησποντον, οὐδὲ τὰ ἐπὶ Θράκης, ἀ μύριους μεταβέβληκεν ἀρχοντας· τοσοῦτον δὲ τὸ διάφορον πάνδε τῶν λόγων πρὸς ἅπαντας τοὺς ἄλλους ἐξ ἀρχῆς τε ἦν καὶ ἐτι μᾶλλον ἐξεφάνη τῷ χρόνῳ, ὥστε οὐ μόνον ἐκλεισιπτότων σχεδὸν ἦδη τῶν ἄλλων οἱ δὲ τοσοῦτον ἀνοῦσιν, ἀλλὰ καὶ φήσασιν ἂν τις ἀπάσας τὰς τῶν ἄλλων φωνάς, καὶ μὴ ὅτι βαρβαρῶν ἀλλ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, τοῖς τῶν ψαλλιζομένων παιδῶν ῥήμασι προσοικεῖναι, ὡς τῆ παρ' ὑμῶν παραβαλεῖν· μέχρι μὲν γὰρ δυοῖν καὶ τριῶν ῥημάτων κἄν ἀκούει τις κἄν τέρπειτο ὡσπερ ἐν παιδιᾷ, τὸ δὲ λοιπὸν κόρος ἦδη καὶ πάντα ἐλέγχεται, μόνη δὲ ἦδε

Πρὸς ὑμᾶς δὲ ἤδη στρέφω τὸν λόγον, φίλοι ἀκαδημιακοὶ συμπολιταί, τοὺς ἐν τῇ σεμνῇ ταύτῃ τῆς παιδείας ἐστία ἐνδελχεῶς καὶ φιλοτίμως εἰς σπουδᾶς ἐντίμους καταγινομένους, δὲν ἔχω χρεῖαν νὰ ἐξηγήσω διὰ μακρῶν τὸ ἐκ τῆς προσηκούσης μετὰ λόγου καὶ κρίσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μελέτης περιγινομένου ὄφελος, καλῶς γινώσκοντας ὅτι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, ἐν οἷς ὑπάρχουσι κατατεθειμένοι οἱ κυριώτεροι πασῶν τῶν μαθήσεων λόγοι, δὲν πρέπει νὰ ἀποβλέπωμεν εἰς θήραν λέξεων καὶ ῥήσεων, ἢ τὰ κοινὰ καὶ τυχόντα νὰ ἀνακυκλώμεν, ἀλλὰ νὰ ὁρμῶμεν πρὸς τὴν διάσκεψιν καὶ κατάληψιν τῶν μεγάλων πραγμάτων, τῶν συντελούντων πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον, πρὸς τὴν τῆς πολιτείας ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ διοίκησιν, πρὸς γνῶσιν τῶν νόμων καὶ δικαίων, πρὸς τὴν ἰατρικὴν τέχνην καὶ τὴν τῶν θεῶν ἐπιστήμην, δι' ὧν παιδεύεται ὁ νοῦς, ῥυθμίζονται καὶ εὐθύνονται τὰ ἦθη, δι' ὧν ἐξημεροῦνται αἱ ψυχαὶ καὶ παρασκευάζονται πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ αἴσθησιν. Τοῦτο δὲ μόνον κρίνω πρόσφορον νὰ ὑπομνήσω ὑμᾶς, ὅτι αἱ σπουδαὶ ὑμῶν θέλουσι φέρει τὸν προσδοκώμενον καρπὸν βεβαιότερον καὶ δαφιλέστερον, ἐὰν συνοδεύωνται καὶ ἀπὸ τῶν ἐνθουσιασμῶν ἐκεῖνον, ἀπὸ τὴν ἐνδόμυχον ἐκείνην θεῖαν ὁρμὴν, ἧτις εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς κατόρθωσιν σπουδαιοτάτων καὶ μεγίστων πραγμάτων· ἐπειδὴ ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἱεροῦ πνεύματος, κατὰ Δημόκριτον, ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρξέ ποτε μέγας ποιητής, ἀλλ' οὐδὲ μέγας ἀνὴρ, οὐδέ τι μέγα ἔργον εὐτυχῶς ἐπετετέλεσθη. Ἐννοῶ τὸν ἐπαινετὸν ἐκεῖνον ἐνθουσιασμὸν, τοῦ ὁποίου εἶναι πλήρεις αἱ σελίδες τῆς ἱστορίας, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐμπνεόμενοι οἱ γονεῖς, οἱ ἀδελφοί, οἱ οἰκεῖοι ὑμῶν, ἀφειδήσαντες τοῦ βίου καὶ πάντων τῶν τοῦ βίου ἀγαθῶν, ἀνεκάλεσαν πάλιν, μετὰ μακρῶν αἰῶνων ἀποδημίαν, τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν καὶ παιδείαν εἰς τὴν ἀρχαίαν πάτριον αὐτῶν γῆν· τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον, ἄνευ τοῦ ὁ-

πάσαις μὲν πανηγύρεσι, πᾶσι δὲ συλλόγοις καὶ βουλευτηρίοις σύμμετρος, ἔτι δὲ ἅπασιν καὶ καιροῖς καὶ τόποις ἀρκεῖ καὶ δι' ἑσῶν πρέπει· δύο γὰρ τὰ πρῶτα σχεδὸν ὡς εἶπεν κέκτηται μόνη, σεμνότητι λέγω καὶ χάριν· ἀλλὰ μὴν τοῦ γε διὰ πάντων ἀγῶνος καὶ τόπου καὶ ὁρμῆς καὶ κράτους τίς ἂν οἶός τ' εἴη πλησίον ἔλθειν, ἐτέραν κομίζων γλωτταν, καὶ οὐχ ὡς ἀληθῶς παῖς ἀνδρὸς ἠττηθεὶς ἄπεισιν, ἔν' εὐπρεπῶς εἶπω· καὶ γὰρ τοῖς πᾶσι μὲν ποίησις ἢ παρ' ὑμῶν ἀρίστη καὶ τελειώτατη, καὶ ὅση σεμνότητος καὶ ὅση χαρίτων προσέστηκε· εἰ δὲ δεῖ καὶ τῆς Ὀμήρου μνησθῆναι, μετέχει καὶ ταύτης τῆς φιλοτιμίας ἢ πόλις, οὐ μόνον διὰ τῆς ἀποίκου πόλεως, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ φωνὴ σαφῶς ἐνθένδε ἅπαντες δὲ οἱ λόγοι διὰ πάντων τῶν εἰδῶν οἱ παρ' ὑμῶν ἀριστοὶ καὶ οὗς οἱ παρ' ὑμῶν ἐποίησαν, καὶ σχεδὸν οἱ διὰ πάντων ἐν Ἑλλάδι νικήσαντες, ἅπαντες τῆ τῶν Ἀθηναίων δυνάμει νενικήκασι». Ἀριστοῦ. Παναθ. 294.

ποίου δὲν κατορθοῦται ἀληθῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῆς ἀνθρωπότητος πρόδος.

Μετὰ τοιοῦτου ἐνθουσιασμοῦ ἀγωνιζόμενοι τὸν πνευματικὸν ἡμῶν ἀγῶνα πεποίθαμεν, ὅτι ἐν βραχεῖ χρόνῳ θέλομεν ἀναδειχθῆ ἄξιοι τῶν ἐνδόξων τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα παρὰ τῶν προγόνων ἡμῶν σεμνὸν παρελάβομεν κληρονόμημα, καὶ ὅτι αἱ νέαι Ἀθηναὶ θέλουσι κατασταθῆ πάλιν, ὡς αἱ ἀρχαῖαι, Μουσεῖον τῆς Ἑλλάδος, γινόμεναι, ὡς ἐκεῖναι πρὸς τὸ ἀρχαῖον, οὕτως αὐταὶ πρὸς τὸ νεώτερον Πανελλήνιον, ἡγεμόνες παιδείας καὶ σοφίας ἀπάσης· οἱ δὲ ἀπανταχοῦ ὁμογενεῖς Ἕλληνες, ἀποβλέποντες πρὸς τὸν μεγαλοπρεπεῖ τοῦτον τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας δόμον, θέλουσι λέγει πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτῶν ὅτι πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ συμπολίτας εἶπεν ὁ Ἐπαμεινώνδας περὶ τῆς περιφανοῦς ἀρχαίας ἀνόδου πρὸς τὸν ναόν, ὅπου ὑπὸ συμβολικὴν μορφήν ἐλατρεύετο ἡ σοφία, « Ἄνδρες Οθηβαῖοι, δεῖ τὰ τῆς Ἀθηναίων ἀκροπόλεως προπύλαια μετενεγκεῖν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Καδμείας ».

ΤΟ ΠΕΡΙ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΒΙΒΑΙΟΝ ΤΟΥ Κ. ΤΙΕΡ.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου 1848 ἐγέννησεν ἐν τῇ Γαλλίᾳ ἐν εἶδος πολιτικῆς φιλολογίας, ἀγνώστου εἰσέτι εἰς τὰς νεωτέρας κοινωνίας. Τὰ φιλοσοφικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα ἐσυζητοῦντο μέχρι τοῦδε ἐντὸς τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ἢ ἐντὸς ἐφημερίδων καὶ βιβλίων, ἀπροσίτων σχεδὸν εἰς τὸ μέγα πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ μὲ τὴν περινενοημένην διάλεκτον τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσόφων. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις αὕτη, μεταθέσασα τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τῶν ἀρίστων εἰς τῶν πολλῶν τὰς χεῖρας, ἐκλόνισε συγχρόνως ὅλας τὰς πεποίθησεις καὶ κατέστησεν ἀμφισβητούμενας τὰς περὶ οἰκογενείας καὶ κτήσεως παρ' ὄλων τῶν αἰῶνων παραδεδεγμένας ἀληθείας. Ἡ κοινωνικὴ τάξις, διασειομένη τοιοιτοτρόπως ἐκ θεμελιῶν, εὗρεν ἐνόπλους ὑπερασπιστὰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν ἔθνοφρουράν· ἀλλ' ἡ διὰ τῶν ὅπλων κατίσχυσις εἶναι ἐφήμερος ἐν ταῖς ἐλευθεραῖς κοινωνίαις. Ἡ διὰ λόγου πειθῶ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐπενέργεια εἶναι ὄχι μόνον ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῆς καταναγκάσεως τῶν νόμων, ἀλλὰ μέσον αὐτοτελές, τὸ ὁποῖον βραδύνει μὲν περὶ τὴν ἐνέργειάν του, ἀλλὰ τελεσιουργεῖ τελευταῖον, ὅταν ὡς σκοπὸν ἔχῃ τῆς ἀληθείας τὴν ὑπερίσχυσιν.

Οἱ ἐπισημότεροι λοιπὸν τῶν πολιτικῶν καὶ φιλοσόφων, καταβά-
ντες ἀπὸ τὸν ὄλυμπον τῶν θεωριῶν τῶν εἰς τὸ πεδίον τῆς δημοτι-

κῆς συγγραφῆς, ἐξέδωσαν μικρὰς πραγματείας περὶ πολιτικῆς, περὶ τῆς οἰκογενείας, περὶ τῆς κτήσεως, περὶ καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων κοινωνικῶν, ἀπευθυνόμενοι εἰς τὰς τελευταίας τοῦ λαοῦ τάξεις, καὶ αὐτὸν ζητοῦντες νὰ φωτίσωσι, νὰ πείσωσι, νὰ ἐνθουσιάσωσιν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας.

Θαρράλεσι ἄλλοτε ἐθεωροῦντο ἐκεῖνοι οἱ φιλόσοφοι, οἵτινες ἀπετόλμων νὰ εἰπῶσιν ἀληθείας τινὰς εἰς τοὺς παμβασιλεῖς τῶν δύο τελευταίων αἰώνων κεκαλυμμένας μὲ σκοτεινὰς περιφράσεις. Οἱ σημερινοὶ φιλόσοφοι ἄλλον παμβασιλέα ἀναγκάζονται νὰ κολακεύωσι καὶ νὰ ἀποτρέπωσι διὰ τοῦ λόγου ἀπὸ τὰς βιαίας παραφοράς του. Ὁ παμβασιλεὺς οὗτος, μόλις ἀνάβας ἐπὶ τοῦ θρόνου, κατὰ πρῶτον ἤδη χρώμενος τῆς παντοδυναμίας του, δυσπιστῶν ἐναντίον τῶν ἀρχαίων δεσποτῶν του, καλύπτων πρῶτην φοράν τ' ἀπὸ τὴν πείναν κατασληκότα μέλη του μὲ πορφύραν, καὶ πεινῶν εἰσέτι μεταξὺ τῆς παμβασιλείας του, εἶναι ὁ λαός.

Πρὸς αὐτὸν λοιπὸν τὰς στοιχειώδεις ιδέας τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας προσπαθοῦσιν οἱ συγγραφεῖς νὰ καταστήσωσι καταληπτὰς καὶ εὐπροσδέκτους. Ὅποια λεπτότης καὶ εὐστροφία καλάμου χρειάζεται, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τις μὲ τρόπον δημῶδη ἀλλ' ἐπαγωγόν, λακωνικόν ἀλλ' εὐληπτον, ἀπλοῦν ἀλλὰ χρωματισμένον μὲ τὰ εὐανθῆ τῆς δημοτικῆς φαντασίας χρώματα, τὰς ιδέας ταύτας! ὅποια τέχνη δημαγωγικὴ εἶναι ἀναγκαία διὰ νὰ κολακεύσῃ τις τὸν λαὸν ὄχι διὰ νὰ τὸν παρασύρῃ εἰς τῶν ὑλικῶν του ὀρέξεων τὴν εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς σεβασμὸν τῶν ἀλλοτρίων δικαιωμάτων καὶ εἰς ἀποχὴν πάσης ἀδικίας, παντὸς σφετερισμοῦ καὶ πάσης ἀνατροπῆς.

Τὸ ἔργον ἦτο τοσούτῳ δυσκολώτερον, καθόσον ἄλλοι συγγραφεῖς ἐπίσης εὐγλωττοὶ, ἀλλὰ πλέον δημοτικοὶ, καθὸ κολακευτικοὶ τῶν παθῶν τοῦ ὄγλου καὶ ἀφειδεῖς ὑποσχέσεων περὶ προσεχοῦς πλουτισμοῦ, ὡς ὁ περίφημος μυθιστοριογράφος Σάνδ, Εὐγένιος Σοῦ, Λουὶ Βλάν, καὶ ἄλλοι κηρύττουσι συγχρόνως ὑπὲρ τῆς δικαιωματικῆς ἐργασίας, ὑπὲρ τοῦ προοδευτικοῦ φόρου, τῆς καταλύσεως τῶν κληρονομιῶν καὶ ὑπὲρ ὅλων τῶν δογμάτων τῶν κοινωνιολόγων.

Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἀπηύδησαν εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν ὁ Μινιέ, ὁ Κουζέν, ὁ Τολογγ, ἄλλοι ἀκαδημαϊκοὶ πολιοὶ καὶ πολὺπυροὶ, συνέγραψαν διαφόρους στοιχειώδεις πραγματείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπει τὸ περὶ κτήσεως σύγγραμμα τοῦ Κ. Θιέρς, μεταφρασθὲν καὶ ἐκδοθὲν ἑλληνιστὶ παρὰ τοῦ ἀκαμάτου περὶ τὰ καλὰ Εὐσταθίου Σίμου.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο αὐστηρῶς ἐξεταζόμενον, δὲν εἶναι ἀνεπίληπτον. Πρὸ πάντων ἡ ἐπιστημονικὴ θέσις τοῦ ζητήματος τῆς κτήσε-

ως, ὅλη ἐκείνη ἡ μυθιστορικὴ τρόπον τινὰ διήγησις περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ δικαιώματος τούτου καὶ τοῦ τῆς κληρονομίας, εἶναι ἀτελής, καὶ προδίδει ὅτι ὁ μεγαλοφυῆς οὗτος καὶ πανδαήμων ἀνὴρ ἐνησχολήθη παρέργως εἰς τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης τὴν φιλοσοφίαν. Ἀλλ' ἡ καταπολέμησις τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν κοινωνιολόγων εἶναι ὀξεία, φιλοκέρτομος, πειστικὴ καὶ ἀξία τῆς μεγάλης φήμης τοῦ ἀνδρός. Ὁχυμαστὴ εἶναι ἐπίσης ἡ περὶ θέσεως τῶν φόρων πραγματεία, καὶ ἐν γένει ὅλαι αἱ ἐπεισοδικαὶ συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι παρακολουθοῦσι τὴν κυρίαν περὶ κτήσεως πραγματείαν.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι βεβαίως τὸ λαμπρότερον τεμάχιον τῆς πολιτικῆς ταύτης φιλολογίας, ἡ ὁποία ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ τῆς φεβρουαρινῆς θεέλλης, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κ. Εὐστάθιος Σίμος, μεταγλωττίσας κομψότατα τὸ βιβλίον τοῦτο εὐεργέτησε τῷ ὄντι τὴν φιλολογίαν μας. Οἱ ἀγνοοῦντες ξένας γλώσσας δὲν ἤμποροῦν νὰ εὐρωσι βιβλίον πλέον σπουδαῖον, πλέον εὐληπτον, πλέον τερπνόν καὶ ἐπαπτόμενον καιριώτερον τῶν τιμαλφεστέρων τοῦ ἀνθρώπου δικαιωμάτων. Ὅσοι δὲ ἔμαθον τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν θέλουσιν ἐπαινέσῃ τὴν τέχνην δι' ἧς ὁ μεταφραστὴς συνοικειωθείς πληρέστατα μὲ τὸν συγγραφέα, μεταδίδει τὸ γοργόν, ὅξυ καὶ ἐπαφρόδιτον τοῦ γραφικοῦ του χαρακτήρος.

Καθημέραν δανεζόμεθα ιδέας ἀπὸ ξένα βιβλία· αἱ ιδέαι αὗται ἐνδύονται συνήθως μὲ φορέματα τόσον τραγελαφικὰ, ὥστε ἀσχημιζοῦσαι αἱ ἴδιαι καὶ φθειρόμεναι μεταδίδουσι τὴν ἀσχημίαν των εἰς τὴν γλῶσσαν μας, ἀπωθοῦσαν μετ' ἀγανακτικῆς πάσαν ξενικὴν στροφὴν φράσεως, πάσαν ξενώνυμον καὶ δυσχηρὴ λέξιν. Ἀλλὰ τὸ περὶ ἰδιοκτησίας βιβλίον, καθὼς πᾶν βιβλίον ἐξερχόμενον ἀπὸ τὸν εὐφραδῆ τοῦ Κ. Ε. Σίμου κάλαμον, περιλαμβάνει τὰς ιδέας εὐκρινεῖς καὶ τελείας, καλλυνομένας μᾶλλον ἀπὸ τὴν μεταφοράν των εἰς τὴν εὐφωνον γλῶσσαν μας, πλουτοῦσαν ὅλης τῆς λαμπρᾶς περιουσίας τῆς μητρὸς τῆς, καὶ ἀναδεικνυομένην ἀξίαν θυγατέρα τοιαύτης μητρὸς, ὑπὸ τὸν κάλαμον τοῦ μεταφραστοῦ τοῦ περὶ ἰδιοκτησίας βιβλίου τοῦ Κ. Τιέρ.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΑΡΙΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῆν 13 Ἰουλίου 1849.

Σοὶ ὑπεσχέθην, Κύριε Συντάκτα, διὰ τῆς ἐν σελ. 251 τοῦ Φιλολογικοῦ Συνεκδήμου καταχωρισθείσης ἐπιστολῆς μου, ὅτι θέλω ἐπακολουθήσει μετὰ προσοχῆς τὴν διαγωγὴν τῶν προκρίτων καὶ ὅτι δὲν θέλω διαλείψει γράφων σοὶ τὰ δέοντα κτλ.

Τὴν ὑπόσχεσίν μου ταύτην παρέβλεψα νὰ ἐκτελέσω μέχρι τοῦδε, σιωπῆσας εἰς τὸν ἀνόητον διορισμὸν τοῦ Κυρίου Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἐπρωκρήνῃ Σχολῆς, καὶ εἰς τὸν πομπώδη ἐκείνον καὶ ἀσύνητον πανηγυρικὸν τῶν νέων μας ἱεροκηρύκων, τὸν ὁποῖον ὁ Τηλέγραφος τοῦ Βοσπόρου διὰ τοῦ 278 ἀριθ. ἐξέδωκε. Περιέργων πρᾶγμα τῷ ὄντι, Κύριε Συντάκτα. Εἶτε τὸ ὥρατον καὶ τερπνότατον κλίμα τῆς πρωτευούσης ἡμῶν, εἶτε ἡ ἀχανὴς ἔκτασις τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης εἶτε καὶ τὸ πολυάσχολον καὶ ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν πλειοτέρων ἐκ τῶν ἐνταῦθα κατοικῶν ἐπενήργησε καὶ ἐπὶ τὸν ἄλλως οὐχὶ τοσοῦτον ἀνάληγον καὶ βραδυκίνητον ἐμέ· τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον μεγάλα τινὰ συμβάντα ἠδύναντο νὰ με ἐξυπνίσωσιν ἀπὸ τὸν ἠδὺν λήθαργον, εἰς τὸν ὁποῖον διακολυμβῶ.

Τοιοῦτον δὲ συμβᾶν ὑπάρχει βέβαια τὸ ἐν αὐτῇ τῇ κατὰ τὴν Ἐπρωκρήνην Μεγάλῃ καὶ Φιλοσοφικῇ (οἴμοι!) τοῦ Γένους Σχολῆ παρασταθὲν δράμα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ παρελθόντος Μαΐου, καθ' ὃ ἐξυλίσθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἅγιοι Γέροντες καὶ εὐγενέστατοι Ἐφοροὶ καὶ ἐπίσημοι ἰατροὶ, συναισθανθέντες πραγματικώτερον ποῦα καλὰ ἔχει ἡ κατ' αὐτοὺς τριβὴ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐξυπνίσθησαν πάλιν καὶ ἐρεθίσθη μου ἡ χολῆ, συγχώρησόν μοι νὰ διηγηθῶ τὰ πράγματα ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς.

Ἡ Μεγάλῃ αὕτη τοῦ γένους Σχολῆ, τὴν ὁποῖαν ἐπροστάτευον ἄλλοτε ὄντως εὐγενεῖς καὶ φιλόμουσοι ἄρχοντες, καὶ σεβάσμιοι καὶ ζηλωταὶ Πατριάρχαι καὶ Ἀρχιερεῖς, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδίδαξαν Κοῦμαι καὶ Δουγγαὶ καὶ ἄλλοι σοφοὶ ἄνδρες, ἔχει μεγάλους πόρους καὶ ἄλλους καὶ ἐξ ἀφιερωμάτων ἐν τῇ Βλαχίᾳ, μέχρι τῶν διακοσίων χιλιάδων κατ' ἔτος. Τὰ χρήματα ταῦτα ἔρχονται τακτικῶς εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Κοινοῦ, ἵνα δαπανῶνται ἐπιφελῶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου. Ἄλλ' οἱ κατὰ καιρὸν σεβάσμιοι Πατριάρχαι καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς ἅγιοι Γέροντες δὲν ἠξέυρω τί πάσχοντες, οἱ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἐνδόξους ἀποστόλους τοὺς ἐν τῷ νικητῆρι τοῦ δειπνοῦ φατιζομένους ὀφείλοντες νὰ μιμῶνται, ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ τὸ πρὸς τί ἡ ἀπόλεια αὕτη τοῦ μύρου κατὰ τὸν σεμνὸν ἐκεῖνον μαθητὴν, τὸν τὸ γλωσσόκομον βαστάζοντα, λέγοντες, λησμονοῦσιν ὅτι δαπανῶσι ξένα, ἐπὶ τούτῳ ἀφιερῶντά τε χρήματα, καὶ ὡς ἀπὸ τῶν ἰδίων μέλλοντες νὰ δαπανήσωσιν ἀντιποιοῦνται αὐτοὶ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐφορείαν τῆς Σχολῆς ταύτης, ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἐν αὐτῇ πλειονοψηφίαν, ἀποκλείοντες ἀπ' αὐτῆς τοὺς κοσμικοὺς ἐπὶ λόγῳ ὅτι οὗτοι δὲν πληρώνουσι τίποτε.

Διὰ δὲ τοῦτο, ἵνα παραλείψω τὰ ἀρχαιότερα, εἰσῆγαγον ἐκεῖ, ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ καὶ περιβλέπτου καὶ κοσμοβοήτου ἐκείνου πρῆφην

Πατριάρχου Ἀνθίμου, ὡς ἀνώτερον καθηγητὴν, Χαρίλαόν τινα ξηρὸν Γραμματικὸν καὶ τοῦτον τριταγωνιστὴν καὶ ἄνθρωπον ἐστερημένον οἰαζόμενον εὐφυΐας καὶ ἀνωτέρας μαθήσεως, πλὴν τῶν Ἑλληνικῶν δὲ ὅπως δὴποτε γραμμάτων μηδὲν ἄλλο νεώτερον ἐπιστάμενον διδάγμα. Εἰς μάτην δυσανασχετεῖ τότε ὁ τῆς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης τε καὶ φιλολογικῆς ἰκανῶς κάτοχος καὶ εὐφυὴς καὶ φιλόπονος ἀρχαιότερος ἐν τῇ Σχολῇ Καθηγητῆς Ἡροκλῆς Βασιᾶδης, ὁ λόγους τινὰς ἔπειτα τοῦ Δημοσθένους φιλοπονώτατα ἐκδούς, βλέπων προτιμώμενον ἑαυτοῦ εἰς τὴν ἀνωτέραν θέσιν ἄνθρωπον ἄγνωστον καὶ αὐτόχρημα ἀμαθῆ. Εἰς μάτην καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἀναφέρονται πολλοὶ πρὸς τὴν Ἐφορείαν τῆς Σχολῆς καὶ τὴν Ἱεράν Σύνοδον, προτείνοντές τινες ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τὸν δεινὸν φιλόλογον Χαρίλαον, ὅστις πολλὰ τότε ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐξελεγχθεὶς καὶ γελοῖα παθῶν διατηρεῖται ὅμως εἰς τὸ πείσμα ἀπάντων τῶν εὐφρονούντων εἰς τὴν θέσιν του ταύτην, διότι ἔτυχε νὰ ἦναι εὐνοούμενος τοῦ κραταιοτάτου Πατριάρχου. Διελύθησαν τότε αἱ ἀνώτεραι τάξεις διὰ νὰ ὑπερισχύσῃ τὸ πείσμα τοῦ Πατριάρχου, καὶ φιλομαθεῖς νέοι ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα ἠναγκάσθησαν τότε νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ μὴ χάνωσι τὸν καιρὸν τῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ.

Ἄν ἡ Ἰψ. Πόρτα ἐπληροφορεῖτο τότε τὴν διὰ τὰς αἰτίας ταύτας ἀναχώρησιν τοσοῦτων φιλομαθῶν νέων, ἤθελε βεβαίως τιμωρήσει τοὺς αἰτίους τούτου, εἰ ὁποῖοι ἐναντίον τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀναγκάζουσι τοὺς νέους νὰ ἀπέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μετεβλήθη λοιπὸν ἔκτοτε ἡ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ εἰς παιδαγωγεῖον ἢ οἰκοτροφεῖον, τοῦ ὁποῖου διωρίσθη ἐσχάτως Διευθυντῆς ἄνθρωπος, γνωστὸς ἀπανταχοῦ διὰ τὴν ἀσταθῆ καὶ ἀξιομειπτον διαγωγὴν του, ὅστις καὶ ἔφερε τὸ κατὰστημα τοῦτο εἰς τοιαύτην παραλυσίαν, ὥστε τὴν 31 Μαΐου ἠναγκάσθη νὰ μεταβῆ ἐκεῖ ἅπαντα ἡ Ἱερά Σύνοδος, μετὰ τῶν ἐπισημοτέρων λαϊκῶν, συνοδευμένη καὶ ὑπὸ ἰκανῶν χωροφυλάκων, διὰ νὰ συμφιλώσῃ δῆθεν τοὺς μαθητὰς μετὰ τοῦ διευθυντοῦ· ἀλλ' ἡ ἅγια Σύνοδος ἐξηγγρίωσεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τοὺς μαθητὰς, ὥστε ἠναγκάσθησαν καὶ οὗτοι νὰ τολμησῶσι νὰ ἐπιβάλωσι χεῖρα κατὰ τῶν σεβασμιωτάτων ἁγίων Νικομηδείας, Κυζίκου, τοῦ ἱατροῦ Κυρίου Κ. Καραθεοδωρῆ καὶ τινῶν ἄλλων, τοὺς ὁποῖους ἐξυλοφόρτωσαν πλουσιοπάροχα, συντρίψαντες τὰς ποιμαντικὰς των ράβδους καὶ καταμαδήσαντες τὸν πώγωνά των· μόλις δὲ ἠδυνήθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν ὁ σώμα ἐξ ἑκατὸν περίπου στρατιωτῶν λοχσοφόρων, οἵτινες πολιορκήσαντες τὴν σχολὴν μόλις ἠδυνήθησαν νὰ διασκορπίσωσι τοὺς μαθητὰς. Τοιαῦται λοιπὸν ἦσαν αἱ ἐφετεῖναι ἐξετάσεις τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γέ-

νοὺς ἡμῶν Σχολῆς, τὴν ὁποίαν αἱ θεάρεστοι εὐχαὶ τῶν σεβασμιωτάτων Γερόντων κινδυνεύουσι νὰ καταστρέψωσιν εἰς αἰώνιον μνημόσυνον, κατ' αὐτὸν τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα, ὅτε ἡ Ὑψ. Πύλη ἀνεγείρει λαμπρὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, καὶ ναὸν τῆς Σοφίας (πανεπιστήμιον) ἀπέναντι τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ κωμικοτραγικὸν τοῦτο δράμα, τὸ ὁποῖον θέλει ἀποβῆ ὀλέθριον διὰ τὴν Σχολὴν, διότι δὲν θέλουσι λείψει ἅγιοί τινες νὰ εἰπωσιν εἰς τὴν Ὑψ. Πύλην, ἰδοὺ ὁποῖον ἀπειθὲς καὶ φιλοτάραχον πνεῦμα ἐμπνέει ἡ παιδεία καὶ ὁ φωτισμός. Ἄλλ' ἄς ἐλπίζωμεν εἰς τὴν φρόνησιν τῶν ὑπουργῶν τῆς Ὑψ. Πύλης, ὅτι θέλουσιν ἀνεύρει τὸν ἀληθῆ αἷτιον τῶν δεινῶν καὶ μόνον αὐτὸν τιμωρήσει, ἀξιῶντες συγγνώμης τὴν ἀθῶαν νεολαίαν, ἥτις χωρὶς μεγάλας καὶ δικαίας αἰτίας εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτραχηλισθῆ εἰς τοιαῦτα, καὶ μάλιστα ἐνταῦθα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς Σ. Κυβερνήσεως.

— Σ. Σ. Ἐκρίνομεν καθῆκον ἡμῶν νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὰ ἀνωτέρω, ὅσον λυπηρὰ καὶ ἄν ἦναι, ὅπως μᾶς ἐπέμψθησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, δημοσιευθέντα προσέτι καὶ διὰ τῆς Ἀθηναῶν ἀρ. 1600 καὶ δι' ἄλλων ἐφημερίδων, καὶ προτρέπομεν καὶ πάλιν τὸν ἀνταποκριτὴν ἡμῶν νὰ ἐξακολουθῆ γνωστοποιῶν ἡμῖν ὅλην τὴν ἀλήθειαν καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν· διότι μόνη ἡ ἀλήθεια σώζει τὰς πόλεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

— Ἡ Ὑπεράσπισις τῆς Γραικικῆς Ἐκκλησίας, ἐσχάτως πρόσβληθείσης ὑπὸ Δομνίκου Τεῦξεῖρα. Σύγγραμμα Στυλιανοῦ Βλασοπούλου Κερκυραίου, μεταφρασθὲν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης καὶ μὲ σημειώσεις τινὰς συνοδευθὲν ὑπὸ Χριστ. Φιλητᾶ, Ι. Δ. Ἐν Ἀθήναις 1848. Περιέχει σελ. 250 εἰς 8^{ον} τιμὴ δρ. 3.

Ἐπομένως θέλομεν διαλάβει τὰ προσήκοντα περὶ τοῦ βιβλίου τούτου.

— *Πρόδρομος Φιλοσοφίας*. Ἀρμονία τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ὑπὸ Σπυρίδωνος Κόμνου, διδάκτορος τῆς νομικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας, παρῆδρου τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφρῶτων. Ἐν Ἀθήναις 1849. περιέχει σελ. 140 εἰς 8^{ον}.

— *Γραμματικὴ τῆς ἀρχ. Ἑλληνικῆς γλώσσης* ὑπὸ Χ. Παμπούκη, γυμνασιάρχου Ναυπλίας. Μέρ. Α. ἦται τὸ Τεχνολογικόν, περιέχει σελ. 350 εἰς 8^{ον}, τιμ. δραχ. 5.